धमामेतिख्यातस्य
केशाहीतिख्यातस्य ध्यामागिवशेषधविशेषस्य तस्यैव पीतपुष्पस्य

विचंडाइतिख्यात स्यपलवले

कुष्ठं स्वर्गवेध्रकौ ध्यामागौ वोच्चोषकं स्यौन्म हार्जाल्ली सपीतकः ज्योत्स्नी पटोलका

वनतोरी अकोचहापी ग्रगीपा कौवाटीतिख्यातायाः काकजंघाद्वेनाम २

जाली नादेयी भूमिजंबुकौ स्याल्लांगलक्यग्निशिखौ काकांगी काकनासिकौ गोधा

हंसपद्याः मुसलीनाम अगीतिख्यातायाः मेढाशिंगीद्वेनाम गोभीतिख्यातायाः हंद

पदी तु सुवहा मुसली तालमूलिका अजशृंगी विषाणी स्याद्गोजिह्वादार्विके समे तां

नागरवलि ३।६।६ नाम

बूलवल्ली नागवल्ल्यप्यथ द्विजा हरेणू रेणुका कौंती कपिला भस्मगंधिनी

पलुवा नेत्रमालारे पालक्येतिख्यातायाः चत्वारिवदे केरीतिख्यातस्याकस्य॥

एलवालुकमैलेयं सुगंधि हरिवालुकं वालुकं चाथ पालंक्यां मुकुंदः कुंदकुंदुरू बालं

ह्रीबेरबर्हिष्ठोदीच्यं केशांबुनाम च कालानुसार्यवृद्धाश्मपुष्पशीतशिवानि तु शैलेयं तालं

वालानाम शैलेयस्य वटफुटकास्मीमोषधा

विद्रुमलतायाः नलीतिसुगंध द्रव्यस्य मेंहदीदेनाम

मल्लतो कपोतांघ्रिर्नटीनली ॥ धमन्यंजनकेशी च हनुर्हट्टविलासिनी ॥ शुक्तिः

नखद्रव्येतन्नखस्य नखरीतिख्यातस्य देनउ फटकडी

शंखः खुरः कोलदलं नखमथाढकी ॥ कांक्षीमृत्स्नातुवरिकामृत्तालकसुराष्ट्रजे

तस्य १ मोथेतिख्यातस्य मुथरादेनाम

कुकुरवहाइतिख्या जे ॥ कुटन्नटं दाशपुरं वानेयं परिपेलवं ॥ प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमुस्तकानि च ॥

बर्हिपत्रपराख्यस्य ... बर्हिपुष्पमित्यस्य ... ग्रन्थिपर्णमित्येक नामयेके ... स्पृक्का इति ख्यातस्य पिंड्यकशाकस्य

... ग्रन्थिपर्णं शुकं बर्हिपुष्पं स्थौणेयकुक्कुरे ॥ मरुन्मालापि पिशुना स्पृक्का देवी लता

जटामांसीतिख्यातायाः छडदेनाम

लघुः ॥ समुद्रान्ता वधूः कोटिवर्षा लंकोपिकेत्यपि ॥ तपस्विनी जटामांसी जटिलालो

तजइतिख्यातस्य

मशा मिसी ॥ त्वक्पत्रमुत्कटं भृंगं त्वचं चोचं वरांगकं ॥ कर्चूरको द्राविडकः का

कंबीला   पवाडनाम

८० प्रोक्तो द्वीपरक्तो गोरोचनीत्यपि प्रपुन्नाडस्त्वेडगजो दद्रुघ्नश्चक्रमर्दकः पद्माट उरणाख्यः

प्याजनाम   हरितवर्णपलाण्डुः   थोमनाम

अथ पलाण्डुस्तु सुकन्दकः लतार्कदुर्द्रुमौ तत्र हरितेऽथ महौषधं लशुनं गृञ्जनारिष्ट

लसुननाम   गदहपूर्णीइतिख्यातस्य   इहाहिदेनाम   विषखपरिया नाम विषखपरी   पटसन्निति प्रसिद्धः

महाकन्दरसोनकाः पुनर्नवा तु शोथघ्नी वितुन्नं सुनिषण्णकं स्याद्वातकः शीतलो

शालपर्णीपि   हि: पंचमालकेत्रानीतिख्यातायाः   त्रायमाणानाम

पराद्विती प्रानपर्णीपि पारावताङ्घ्रिः कटभी पण्या ज्योतिष्मती लता वार्षिकं त्रा

वाराहीकंदेतिख्यातायाः   घृष्टिरितिपाठान्तरं   भंगरा

यमाणा स्यात्त्रायन्ती बलभद्रिका विष्वक्सेनप्रिया घृष्टिर्वाराही बदरेत्यपि मार्कवो

काकमाचीतिख्यातायाः   सोफनाम

भृङ्गराजः स्यात्काकमाची तु वायसी शतपुष्पा सितच्छत्रातिच्छत्रा मधुरा मिसिः अवाक् ८०

८१

श्वेत दूर्वा या:   मोथानाम

भार्गवौ रुहानंतोथ सा सिता गोलोमी शतवीर्या च गंडाली शकुलाक्षकः कुरुविंदो मेघ

नागरमोथानाम   वनमुस्ताविशेषः

नामा मुस्ता मुस्तकमस्त्रियां स्याद्भद्रमुस्तको गुंद्रा चूडाला चक्रलोच्चटा वंशे त्वक्सारक

ये वेणवो ध्वनिलोद्धतास्ताडिता ऋासिता वा शब्दा

बांसनाम   गांठः   १०   यंते

र्मारत्वचिसारतृणध्वजाः शतपर्वा यवफलो वेणुमस्करतेजनाः कीचका वेणवस्ते

गांठदेनाम   कानेदेनाम सरकंडा इतिख्यातम्   नलनाम

स्युर्ये स्वनंत्यनिलोद्धताः ग्रंथिर्ना पर्व परुषी गुंद्रस्तेजनकः शरः नडस्तु धमनः पोट

नाम   काहीदेनाम   एकोवल्लड इति भाष्यकारवचने है   गनानाम
केचित्पिटकोवान इतिख्यातम्
वाडदेनाम

गलोथ काशमस्त्रियां इक्षुगंधा पोटगलः पुंसि भूम्नि तु बल्वजाः रसाल इक्षुस्तद्भेदाः पुंड्र

सफेदगना   गांडरमेंदे   गांडरजडनाम

कांतारकादयः स्याद्वीरणं वीरतरं मूलेस्योशीरमस्त्रियां अभयं नलदं सेव्यममृणालं ८१

मातालिरत्यपि कुलीतिप्रसिद्धः चाकवत इतिख्या

श्रीकारवी च सरणालुप्रसारिणी तस्यां कटंभरा राजबला भद्रबलेति च जनी जतुका

रजनीत्यपि लाखवमहरिति कचूरीतिप्रसिद्धः नरकच्चूरनाम कर्चुरेति पाठः

जननीजतुकृच्चक्रवर्तिनी संस्पर्शाथ शटी गंधमूली षड्ग्रन्थिकेत्यपि कचूरोऽपि पला

करेलानाम नाम परोताइतिख्यातस्य चठेदेनाम

शोऽथ कारवेल्लः कठिल्लकः सुषवी चाथ कुलकं पटोलस्तिक्तकः पटुः कूष्माण्डकस्तु क

दीर्घादिरपि ककड़ीनाम कडुतुंबीनाम तुंबीनाम कर्कटीविशेषः
एकारादिरपि खरबूजेनाम फुट

र्कारुरुर्वारुः कर्कटी स्त्रियौ इक्ष्वाकुः कटुतुम्बी स्यात्तुम्ब्यलाबूरुभे समे चित्रा गवाक्षी

इंद्रायणनाम जिमिकंद नाम गाडरदूर्वीतिख्यातस्य पूहना

गोडुंबा विशाला त्विंद्रवारुणी अर्शोघ्नः सूरणः कंदो गंडीरस्तु समष्ठिला कलंबुपोदिका

कलंबाद्यिवास्तुकांताः शाकभेदाः स्युरिति संबंधः १

मूलेतिख्या हिलमाइतिख्या हस्तमधोऽपि दूर्बानाम

त्रिलमूलकं हिलमोचिका वास्तुकं शाकभेदाः स्युर्दूर्वा तु शतपर्विका सहस्रवीर्या

रन्तुलमगाटनः २ वराहः शूकरो घृष्टिः कोलः पोत्री किरिः किटिः दंष्ट्री घोणी स्तब्धरोमा

क्रोडो भूदार इत्यपि १२ कपिप्लवंगप्लवगशाखामृगवलीमुखाः मर्कटो वानरः कीशो वनौ

कास्त्र्यथ भल्लूके ऋक्षाच्छभल्लभल्लूकाः गण्डके खड्गखड्गिनौ लुलायो महिषो वाहद्विष

त्कासरसैरिभाः ५ स्त्रियां शिवा भूरिमायगोमायुमृगधूर्तकाः शृगालवंचकक्रोष्टुफेरुफे

रवजंबुकाः १० ओतुर्बिडालो मार्जारो वृषदंशक आखुभुक् ५ त्रयो गोधेरगोधारगोधेया गो

धिकामडौ ५ श्वाविच्छल्यस्तु तल्लोम्नि शललीशललंशलं वातप्रमीर्वातमृगः कोक

श्रीतितृणजातयः तृणजातीयाः नलादयस्तृणं भवंति गर्मुत् श्यामाकश्च प्रमुखा तृणसंज्ञाः प्रमुखशब्दात् नीवाराद्याः

दर्भवीरणमूलस्य

जलाशयं लामज्जकं लघु लयमवदाहेष्टकापथे । नलादयस्तृणं गर्मुत्श्यामाकप्रमुखा अपि ॥

दर्भनाम गंधिलतृणस्येति प्रसिद्धः रोहिषेति ख्यातस्य जलजतृणविशेषस्य

अस्त्री कुशं कुथो दर्भः पवित्रमथ कत्तृणम् । पौरसौगंधिकध्यामदेवजग्धकरौहिषम् ॥ छत्रातिछत्रपाल

तृणविशेषस्य बालतृणस्य घासनाम तृणमात्रस्य

घ्नौ मालातृणकभूस्तृणे । शष्पं बालतृणं घासो यवसं तृणमर्जुनम् ॥ तृणानां संहतिस्तृण्यानड्या तु

नडसमूहस्य तालवृक्षनाम नालिकेरनाम गुवाकनाम

नडसंहतिः । तृणराजाह्वयस्तालो नालिकेरस्तु लाङ्गली ॥ घोंटा तु पूगः क्रमुको गुवाकः खपुरोऽस्य

एते तालनालिकेरपूगाः [illegible] तृणद्रुमाः तृण खर्जूरादयः [illegible] जातीयाः तृणद्रुमाः

फल

त्तु फलमुद्वेगमेते च हिंतालसहितास्त्रयः । खर्जूरः केतकी ताली खर्जूरी च तृणद्रुमाः ॥

[illegible] व्याघ्रनाम

इति वनौषधवर्गः ॥ सिंहो मृगेंद्रः पंचास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः । शार्दूलद्वीपिनौ व्याघ्रे

कोकिलाहेनाम काकनाम

परभृतः कोकिलः पिक इत्यपि ॥ काके तु करटारिष्टबलिपुष्टसकृत्प्रजाः ध्वांक्षात्मघो

षपरभृद्बलिभुग्वायसा अपि ॥ द्रोणकाकस्तु काकोलो दात्यूहः कालकंठकः ॥ आता

पिचिल्लौ दाक्षाय्यगृध्रौ कीरशुकौ समौ ॥ कुंङ्क्रुञ्चः क्रौंचोथ बकः कह्वः पुष्कराह्वस्तु सारसः

कोकश्चक्रश्चक्रवाको रथांगाह्वयनामकः ॥ कादंबः कलहंसः स्यादुत्क्रोशकुररौ समौ

हंसास्तु श्वेतगरुतश्चक्रांगा मानसौकसः ॥ राजहंसास्तु ते चंचुचरणैर्लोहितैः सिताः

मलिनैर्मल्लिकाक्षास्ते धार्तराष्ट्राः सितेतरैः ॥ शरारिराटिराडिश्च बलाका बिस

कंठिका ॥ हंसस्य योषिद्वरटा सारसस्य तु लक्ष्मणा ॥ जतुकाजिनपत्रा स्यात्परोष्णी

अण्डानाम पक्षिवासस्य
आ
कोषो द्विहीनेंडं कुलायो नीडमस्त्रियां पोतः पाकोऽर्भकः डिंबः पृथुकः शावकः
मुकुलस्तिद्वे ... स्त्रीपुंसयुग्मस्य २
नाम
शिशुः स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वंद्वं युग्मं तु युगलं युगं समाजो निवहो व्यूहः संदोहो विसरो व्रजाः
संघातः
स्तोमौघनिकरव्रातवारसंघातसंचयाः समुदायः समुदयः समवायश्चयो गणाः स्त्रियांतु
क्षेपकोयं
संहतिर्वृंदं निकुरंबं कदंबकं [illegible]ो वितानं प्रकरो मंडलं चक्रवालकं वृंदभेदाः
समैः सजातिहिते समूहस्य
जलचरादिपक्षिहितसमूहस्य काकादीनां
समैर्वर्गः संघसार्थौ तु जंतुभिः सजातीयैः कुलं यूथं तिरश्चां पुंनपुंसकं पशूनां सम
द्वे धान्यादिउच्छ्रितसमूहस्य
जोऽन्येषां समाजोऽथ सधर्मिणां स्यान्निकायः पुंजराशी तूत्करः कूटमस्त्रियां कपो

माः नाडयमः

मयूरशिखायाः समग्रपिच्छस्य विहंग

चकोै शिखाचूडाशिखंडस्तुपिछबर्हेनपुंसके खगेविहंगविहगविहंगमविहायसः

द्वौ अनंतौ संतः

शकुन २ शकुंतिपक्षिशकुंतिशकुनौद्विजः पतत्रिपत्रिपतगपतत्पत्ररथांडजाः नगौकोवा

अनंतः तेषामपिशाकुनेतविशेषाइत्यन्वयः

जिविकरविविष्किरपतत्रयः नीडोद्भवागरुत्मंतःपित्संतोनभसंगमाः तेषांविशेषा

पक्षिविशेषाणां मेकैकं नाम अनंतोपि पुष्कलकाश्मी रजातयः

हारीतोमद्गुःकारंडवःप्लवः तित्तिरिःकुकुभोलावोजीवंजीवश्चकोरकः कोयष्टिक जीव २

स्वनामप्रसिद्धाएतेपृथक्पृथक् स्वभादेनाम पक्षमूलस्य

ष्टिट्टिभकोवर्तिकोवर्त्तकोदयः गरुत्पक्षच्छदाःपत्रंपतत्रंचतनूरुहं स्त्रीपक्षतिः

नाम पक्षिणांगतिविशेषाणांपृथक्के

पक्षमूलंचंचुस्त्रोटिरुभेस्त्रियौ प्रडीनोड्डीनसंडीनान्येताःखगगतिक्रियाः पेशी

पुत्रादिमत्याः स्वधवायाः　　　पतिव्रतायाः

भार्याजायाथपुंभूम्निदाराःस्यात्तुकुटुंबिनी पुरंध्रीसुचरित्रातुसतीसाध्वीपतिव्रता कृतसाप

अनेकभार्यस्य प्रथमविवाहे तायाः　　स्वयंकृतपरवरणायाः　स्वेच्छाकृतपतिवरणायाः　कुलरक्षायाः

त्निकाध्यूढाधिविन्नाथस्वयंवरा पतिंवराचवर्याथकुलस्त्रीकुलपालिका कन्याकुमारी

अनागतार्तवायाः　　प्रथमप्रवृत्तरजोयोगायाः　　जातयौवनायाः　　पुत्रभार्यायाः

गौरीतुनग्निकानागतार्तवा स्यान्मध्यमादृष्टरजास्तरुणीयुवतिःसमे समाःस्नुषाजनी

प्राप्तयौवनायाः पितृगृहस्थायाः　　स्वबन्धुपित्रादिगृहवासिन्याः　　धनेच्छावत्याः　　मैथुनेच्छावत्याः　　मन्त्रिच्छायारतिस्थानागच्छन्त्याः

वध्वश्चिरिंटीतुसुवासिनी इच्छावतीकामुकास्याद्वृषस्यंतीतुकामुकी कांतार्थिनीतु

असत्याः

यायातिसंकेतंसाभिसारिका पुंश्चलीधर्षिणीबंधक्यसतीकुलटेत्वरी स्वैरिणीपांसु

७

पुत्ररहितायाः　　पतिपुत्ररहितायाः　　रण्डायाः

लाचस्यादशिश्वीशिशुनाविना अवीरानिष्पतिसुताविश्वस्ताविधवेसमे आलिःसखी

नाम　　जीवद्भर्तृकायाः　　वृद्धायाः　　स्वयंज्ञायाः　　प्रशस्तबुद्धेः

वयस्याथपतिवत्नीसभर्तृका वृद्धापलिक्नीप्राज्ञीतुप्राज्ञाप्राज्ञातुधीमती शूद्रीशूद्र

नैशाकं मायूरं तैतिरमिति शाद्वीनिन हालि ग्लहास्सक्ताः पणितं गाः छेकौ त्रिषु ग्राह्यकाश्रवेन २

मनुष्यमात्रस्य नामानि — पंच मनुष्यजातौ पुरुषस्य

इति सिंहादिवर्गाः मनुष्या मानुषा मर्त्या मनुजा मानवा नराः ६ स्युः पुमांसः पंचजनाः पुरु

स्त्रीमात्रस्य

षाः पूरुषा नरः ५ स्त्री योषिदबला योषा नारी सीमंतिनी वधूः प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता म

उत्कृष्टस्त्रीविशेषाणामेकैकं

हिला तथा ११ विशेषास्त्वंगना भीरुः कामिनी वामलोचना प्रमदा मानिनी कांता ललना च

नाम — अन्यतो त्कृष्टस्त्रियाः — नाम

नितंबिनी २ सुंदरी रमणी रामा कोपना सैव भामिनी २ वरारोहा मत्तकाशिन्युत्तमा वरवर्णिनी ११

विवाहितस्त्रियाः

कृताभिषेका महिषी भोगिन्योऽन्या नृपस्त्रियः पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी

४७

उत्तमवेश्या फेफेकुट्टणीनाम लग्नादिनिरूपणम् ज्ञानवत्याः

२०

वांथसाजनैः सत्कृतावारमुख्यास्यात्कुट्टनीशंभलीसमे विप्रश्निकात्वीक्षणिकादैवज्ञाथरजस्व

रजस्वलायायत्रक्तंतस्यनाम

ला स्त्रीधर्मिण्यविरात्रेयीमलिनीपुष्पवत्यपि ऋतुमत्यप्युदक्यापिस्यादजःपुष्पमार्तवं श्रद्धा

दोहदं गर्भिण्याभिलाषस्तस्याः पंचपंचाशदबे स्यउर्ध्वं
अन्नपानादिषु विशेषाभि अरजस्वलायाः स्त्रियाः गर्भवत्याः

लाषवस्याम् लुर्दोहदवतीनिष्कलाविगतार्तवा आपन्नसत्वास्याद्गुर्विण्यन्तर्वत्नीचगर्भिणी गणिकादेस्तु

भन्याः

द्विवारं विवाहितायाः द्वेस्त्री द्विजः हाति

गाणिक्यंगार्भिणंयौवतंगणे पुनर्भूर्दिधिषूरूढाद्विस्तस्यादिधिषुःपतिः सतुद्विजोग्रेदि

येषां ज्येष्ठायाः हीनां एव द्विवारविवाहितास्त्री
कुटुंबिनी नाम पत्नी भवति तदाग्रेदिधिषूः सदरस्त्री परमार्यापुत्रस्य

धिषूःसैवयस्यकुटुंबिनी कानीनःकन्यकाजातःसुतोथसुभगासुतः सौभागिनेयःस्यात्पारस्त्रै

मतरेषीद्वायुत्र

णेयस्तुपरस्त्रियाः पैतृष्वसेयःस्यात्पैतृष्वस्रीयश्चपितृष्वसुः सुतोमातृष्वसुश्चैवंवैमात्रेयोविमा

भिन्नजातीया शूद्रभार्यायाः   आभीरजातीयायां महाशूद्रस्त्रियां च आभीरीत्याख्यातायाः

शूद्रभार्यायाः   वैश्यजातीयायाः

शूद्री शूद्रजाती स्वभार्या स्यात् शूद्रा तज्जातिरेव च। आभीरी तु महाशूद्री जातिपुंयोगयोः समा। अर्याणी स्वयमर्या

क्षत्रजातीयायाः   स्वयं विद्योपदेशिन्याः   स्वयं मन्त्रव्याख्यात्र्याः   आचार्यस्त्रियाः

स्यात् क्षत्रिया क्षत्रियाण्यपि। उपाध्यायाप्युपाध्यायी स्यादाचार्यापि च स्वतः। आचार्यानी तु पुंयो-

वैश्या क्षत्रियस्त्रियाः स्वतन्त्राणी   द्विजोपदेशकस्य स्त्री उपाध्यायस्त्रियाः   स्त्रीपुंसयोः लक्षणं श्मश्रुवादिचिह्नयुक्तायाः नाम

गे स्यादर्यी क्षत्रियी तथा। उपाध्यायान्युपाध्यायी पोटा स्त्रीपुंसलक्षणा। वीरपत्नी वीरभार्या

पुत्रा रेणुका   प्रसूतायाः   विवस्त्रायाः स्त्रियाः

वीरमाता च वीरसूः। जातापत्या प्रजाता च प्रसूता च प्रसूतिका। स्त्री नग्निका कोटवी स्या-

एकेविशेषणत्रयवत्याः   स्त्री काषायेन वस्त्रेण

द्दूती सञ्चारिके समे। कात्यायन्यर्द्धवृद्धा या काषायवसनाधवा। सैरंध्री परवेश्मस्था स्वव-

अशिल्पके स्त्रीणाम्

शा शिल्पकारिका। असिक्नी स्यादवृद्धा या प्रेष्यान्तःपुरचारिणी। वारस्त्री गणिका वेश्या रूपाजी-

भर्तृर्येदे नाम

न्याः स्वामिनो देवृदेवरौ स्वस्रीयो भागिनेयः स्याज्जामाता दुहितुः पतिः पितामहः पितृपिता

सप्तपुरुषावधि एक ज्ञातीनां ॥ सपिंडता तु पुरुषसप्तमे विनिवर्तते ॥ समानः पिंडोयेषां ते एकोदरो सप्त भ्रातुः

तत्पिता प्रपितामहः मातृमातामहाद्येवं सपिंडास्तु सनाभयः समानोदर्यसोदर्यसगर्भ्यस

ज्ञातेर्भावस्य बंधुसमूहस्य
ज्ञातीनां भावः बंधूनां समूहः

समानगोत्रस्य

हजाः समाः सगोत्रबांधवज्ञातिबंधुस्वस्वजनाः समाः ज्ञातेयं बंधुता तेषां क्रमाद्भावसमूहयोः

नाम नाम

धवः प्रियः पतिर्भर्ता स्यात्कावरपितावरः आपि पुत्रः प्रियो नाम्ये जारस्तूपपतिः समौ अमृते जार

भर्तृयेदे नाम नाम

जः कुंडो मृते भर्तरि गोलकः भ्रात्रीयो भ्रातृजो भ्रातृभगिन्यौ भ्रातरावुभौ मातापितरौ पितरौ मा

स्त्रीपुरुषे नाम

मातापितादे नाम सम्सहरेदे नाम

तरपितरौ प्रसूजनयितारौ श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च दंपती जंपती जायाप

भिक्षामंगणीवाली

तनुजः अथ बांधकिनेयः स्याद्बंधुलश्चासतीसुतः कौलटेरः कौलटेयो भिक्षुकी तु सती यदि

हे सत्याभिक्षार्थंगे हं गेह मदं स्याः पुत्रस्य

तदा कौलटिनेयोस्याः कौलटेयोपि चात्मजः आत्मजस्तनयः सूनुः सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी आ

पुत्रपुत्र्यौः सवर्णायां ऊढायां जनतस्य नाम

हुर्दुहितरं सर्वेपत्यं तोकं तयोः समे स्वजाते त्वौरसोरस्यौ तातस्तु जनकः पिता जनयित्री प्रसूः

नाम नाम ननंदेतः ननीहाच सुतस्यसुतायाः वापुत्र्याः भर्तुर्भ्रातृवर्गभार्यायाः

माता जननी भगिनी स्वसा ननंदा तु स्वसा पत्युर्नप्त्री पौत्री सुतात्मजा भार्यास्तु भ्रातृवर्ग

भरजाईदेनाम नाम मामीदेनाम

स्य यातरः स्युः परस्परं प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानी तु मातुली पतिपत्न्योः प्रसूः श्व

श्वशु १ श्रूः श्वशुरस्तु पिता तयोः पितुर्भ्राता पितृव्यः स्यान्मातुर्भ्राता तु मातुलः श्यालाः स्युर्भ्रातरः प

ङ्कः केशवः केशिकः केशी वलिनो वलिभः समौ विकलाङ्गस्त्वपोगण्डः खर्वो ह्रस्वश्च वामनः

नः खरणाः स्यात्खरणसो विग्रस्तु गतनासिकः खुरणाः स्यात्खुरणसः प्रज्ञुः प्रगतजानुकः

ऊर्ध्वज्ञुरूर्ध्वजानुः स्यात्संज्ञुः संहतजानुकः स्यादेडे बधिरः कुब्जे गडुलः कुकरे कुणिः

पृश्निरल्पतनौ श्रोणः पङ्गौ मुण्डस्तु मुण्डिते कलवकस्त्ववाक्कुणिः खलतिः खल्वे दुर्नाम्निकः वलि

12

रः केकरे खोडे खञ्जस्त्रिषु जरावराः जडुलः कालकः पिप्लुस्तिलकस्तिलकालकः अनामयं

स्यादारोग्यं चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया भेषजौषधभैषज्यान्यगदो जायुरित्यपि स्त्री रुग्रुजा चोप

तापरोगव्याधिगदामयाः क्षयः शोषश्च यक्ष्मा च प्रतिश्यायस्तु पीनसः स्त्री क्षुत्क्षुतं क्षवः पुंसि

गर्भवेष्टनचर्मणः शुक्रशोणितसंघातस्य द्विःप्रसूतमासस्य नाम

तौ भार्यापती च तौ॥ गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्बं च कललोऽस्त्रियां॥ सूतिमासो वैजननो गर्भो भ्रू-

नाम

ण इमौ समौ॥ तृतीयाप्रकृतिः षण्ढः क्लीबः पण्डो नपुंसके॥ शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं

वृद्धसमूहस्य

यौवनं समे॥ स्यात्स्थाविरं तु वृद्धत्वं वृद्धसंघेऽपि वार्धकं॥ पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादौ विस्रसा

अतिबालकस्य षोडशवर्षपर्यन्तस्य जुआने दे नाम

जरा॥ स्यादुत्तानशया डिम्भा स्तनपा च स्तनन्धयी॥ बालस्तु स्यान्माणवको वयःस्थस्तरुणो

सांतः बुड्ढे दे नाम अतिशयबुड्डा वड्डे भिराउ दे नाम अग्रियोऽपि अग्रिमोऽपि पाठः

युवा॥ प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि॥ वर्षीयान्दशमी ज्यायान्पूर्वजस्त्वग्रि-

पश्चाज्जातस्य

योऽग्रजः॥ जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयोऽवरजानुजाः॥ अमांसो दुर्बलश्छातो बलवान्मांसलों-

दीर्घउदरवाले दे नाम चिपटनासस्य फीने दे नाम

ऽसलः॥ तुन्दिलस्तुन्दिभस्तुन्दी बृहत्कुक्षिः पिचण्डिलः॥ अवटीटोऽवनाटश्चावभ्रटो नतनासि-

वातकी वातरोगी स्यात्सातिसारोऽतिसारकी ॥ स्युः क्लिन्नाक्षे चुल्लचिल्लपिल्लाः क्लिन्नेऽक्ष्णि चाप्यमी ॥

उन्मत्त उन्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी ॥ न्युब्जो भुग्ने रुजा वृद्धनाभौ तुण्डिलतुन्दिभौ ॥

किलासी सिध्मलोऽन्धोऽदृङ्मूर्छाले मूर्तमूर्छितौ ॥ शुक्रं तेजोरेतसी च बीजवीर्येन्द्रियाणि च ॥

मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा स्त्रियां तु त्वगसृग्धरा ॥ पिशितं तरसं मांसं पललं क्रव्यमामिषं ॥ उत्त-

प्तं शुष्कमांसं स्यात्तद्वल्लूरं त्रिलिङ्गकं ॥ रुधिरेऽसृग्लोहितास्ररक्तक्षतजशोणितं ॥ बुक्का-

ग्रमांसं हृदयं हृन्मेदस्तु वपा वसा ॥ पश्चाद्ग्रीवाशिरा मन्या नाडी तु धमनिः शिरा ॥ तिलकं क्लोम मस्ति-

ष्कं गोर्दं किट्टं मलोऽस्त्रियां ॥ अन्त्रं पुरीतद्गुल्मस्तु प्लीहा पुंस्यथ वस्नसा स्नायुः स्त्रियां कालखण्ड-

यकृती तु समे इमे ॥ सृणिका स्यन्दिनी लाला दूषिका नेत्रयोर्मलं ॥ मूत्रं प्रस्रावमुच्चारावस्करौ

खंघदेनाम सोजदेनाम पादादेफुटणेदेनाम बिवायां नपुंसकाये चपदेनाम

कासस्तु क्षवथुः पुमान् शोफस्तु श्वयथुः शोथः पादस्फोटो विपादिका किलासं

स्त्री खदूदेनाम कंडूयाः फोडेदेनाम

सिध्मं कच्छूस्तु पामपामा विचर्चिका कंडूः खर्जूश्च कंडूया विस्फोटः पिटकस्त्रिषु

फटदेनाम ईर्मं सट्टपालतो व्रणस्य देमंडलाकारकुष्ठस्य फुलेकुष्ठस्य मवेसी

आध्मान स्य मलापरोधनिरोधस्य

व्रणोऽस्त्रियामीर्ममरुः क्लीबे नाडीव्रणः पुमान् कोठोमंडलकं कुष्ठं श्वित्रे दुर्नामकर्शसी

संग्रहणीदेनाम वमनस्य

आनाहस्तु विबंधः स्याद्ग्रहणीरुक्प्रवाहिका प्रच्छर्दिका वमिश्च स्त्री पुमांस्तु वमथुः समाः

गंज स्त्री

व्याधिभेदा विद्रधिः स्त्री ज्वरमेहभगंदराः श्लीपदं पादवल्मीकं केशघ्नस्त्विंद्रलुप्तकं अश्म

पथरी दन्तः वैद्यनाम

री मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वे शुक्रावधेस्त्रिषु रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यौ चिकित्सके वार्त्तो

रोगमुक्तस्य रोगेणग्लानस्य पु

निरामयः कल्यउल्लाघो निर्गतो गदात् ग्लानग्लास्नू आमयावी विकृतो व्याधितोऽपटुः

कामादियुक्तस्य खिड़वाली पथरेवाला

आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यांतः समौ पामनकच्छुरौ दद्रुणो दद्रुरोगी स्यादर्शोरोगयुतोऽर्शसः वातकी

मूत्रव्याधियुक्तस्य
मवेसीवाला

वस्तापुरुषमलं मज्जाकर्णविट्‌... पुरीकानेवदौ तेन ... पुरीषादीरं तनोति १ गहनं नाम
द्रकुविबामयामधर्मास वेडस्य २ बलोपास्त्रदने शरीरं वर्तचर्मवेलीति २ गडपतेस्यात् २
करंडान् महान्नाम ... लवेडकः २

[illegible] ... अम

मैलनाम विट्‌मलं स्त्रियां आंन्द्रानाम आंत्रं पुरीतत् गुल्मनाम गुल्मस्तु प्ली
हा पुंस्यथ कालजन्तसनाम वस्नसः २० स्नायुः स्त्रियां कलेजानाम कालखंड
यकृती तु समे इमे लालनाम सृणिकास्यंदनी लाला नेत्रमलनाम दूषि
का नेत्रयोर्मलं २२ मूत्रनाम मूत्रं प्रस्रावः विष्टानाम उच्चारावस्करौ शम
लं शकृत् पुरीषं गूथं वर्चस्कमस्त्री विष्टाविशौ स्त्रियौ २४ कपालनाम स्या
त्कर्परः कपालोऽस्त्री हाडनाम कीकसं कुल्यमस्थि च शरीरास्थिनाम स्या
च्छरीरास्थ्नि कंकालः पृष्ठशरीरास्थिनाम पृष्ठास्थ्नि तु कशेरुका ३० शिरोस्थि
नाम शिरोऽस्थनि करोटिः स्त्री पांसुलीनाम पार्श्वास्थनि तु पार्श्वका प्रपं

14

देहिनोऽस्थि वेडस्य २ कीकसः ... स्यात् पुंलिके ... नपुंसकं देवाः ... सजातीय ... देहेऽपि कल्पितं कुले २

= विंशोदकं नेत्र ... कुल्यः कुल्यो ... कुल्यं स्यात् ... शरीरेऽस्थि ... जीवति ...

अम
३१

उरः क्लीबे जघनं पुरः दिशोर्मध्ये विदिक् स्त्रियां ३६ नितंबकूपनाम कूपकौ तु नितं
वस्थौ द्वयहीने कुकुंदरे २ कटितलनाम स्त्रियां स्फिचौ कटिप्रोथौ उपस्थो वक्ष्मा
णयोः ३७ योनिनाम भगं योनिर्द्वयोः लिंगनाम शिश्नः मेढ्रो मेहनशेफसी ४ ३८
वृषणनाम मुष्कोऽण्डकोशो वृषणः त्रिकनाम पृष्ठवंशाधरे त्रिकं उदरनाम
पिचंडकुक्षी जठरोदरं तुंदं ४ स्तननाम स्तनौ कुचौ २ ३८ स्तनाग्रभागनाम चू
चुकं तु कुचाग्रं स्यात् बाहुमध्यनाम न ना क्रोडं भुजांतरं २ वक्षस्थलनाम
उरो वत्सं च वक्षश्च पृष्ठनाम पृष्ठं तु चरमं तनोः ३९ स्कंधनाम स्कं
धो भुजशिरोंसोऽस्त्री स्कंधसंधिनाम संधी तस्यैव जत्रुणी २ कक्षानाम बाहु
मूले उभे कक्षौ २ कक्षाधःपार्श्वनाम पार्श्वमस्त्री तयोरधः ४० मध्यशरीरना

अंगं गोत्र प्रतीकोपाय योः पुंस्यात्मनि नीवृति क्लीबैकत्वेत्वप्रधाने त्रिष्वंगावतिः १
प्रतीकोऽवयवे विस्तारे प्रतिकूल विलोमयोः १
विग्रहः कायविस्तारे विभागे नारणेऽस्त्रियां २

गात्रं गजाग्रेजं घादि भागे प्यंगे कलेवरे
कलेवरे ना सवीपते १
मूर्तिः पुनः प्रतिमा यां काय काठिन्ययोरपि २

गनाम अंगं प्रतीकोऽवयवो पघनोऽथ शरीरनाम कलेवरं ३१ गात्रं वपुः
संहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः कायो देहः क्लीबपुंसोः स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्त
नूः ३२ पादाग्रनाम पादाग्रं प्रपदं पादनाम पादः पदंघ्रिश्चरणोऽस्त्रियां
घुटिनाम तद्ग्रंथी घुटिके गुल्फौ पगापार्ष्णिनाम पुमान् पार्ष्णिस्तयोः
३३ जंघानाम जंघा तु प्रसृता घुटननाम जानु ऊरुपर्वाष्ठीवदस्त्रियां
सक्थिनाम सक्थि क्लीबे पुमानूरुः सक्थिऊरुसंधिनाम तत्संधिः
पुंसि वंक्षणः ३४ गुदानाम गुदं त्वपानं पायुर्ना पेडुनाम बस्तिर्नाभेर
धो द्वयोः कटिनाम कटो ना श्रोणिफलकं कटिः श्रोणिः ककुद्मती ३५
नितंबनाम पश्चान्नितंबः स्त्रीकट्याः जघनमाग नाम क्लीबे तु जघनं

निम्नितंबाद्यतेकामुकैः
पातिमलनिः सारणे २

काय: कादैवतेमूर्तौ संघे
[illegible]
[illegible]

तनुः कादेत्वक्[illegible]
त्रिष्वल्पेविरलेकाश्रोरु
पादोवुध्नेतुरीयांशे शैल
प्रत्यन्तपर्वते चरणेच
[illegible]
[illegible]
वर्द्धिनीकटौ४

गुह्यतेऽनेनर

ककुद वृषांसद्व
मांसपिंडी[illegible]
स्यात्२

अम
३२

स्रोवलानाम पाणिर्निकुब्जः प्रसृतिः अंजलिनाम तौयुतावंजलिः प्रमात्त हस्तप्रमाणाना
म प्रकोष्ठे विस्तृतकरे हस्तो मुष्ट्यातु बद्धया ४७ स रत्निः स्यादरत्निः स्तु निष्कनिष्ठे
नमुष्टिना व्यामनाम व्यामो बाह्वोः सकरयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरं ४८ पुरुषप्रमाण
नाम ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणि नृमाणे पौरुषं त्रिषु कंठनाम कंठो गलोऽथ ग्रीवा
नाम ग्रीवायां शिरोधिः कंधरेत्यपि ४९ त्रिरेखायुक्तकंठनाम कंबुग्रीवा त्रिरे
खा सा घीटानाम ऽवटुर्घाटा कृकाटिका मुखनाम वक्त्रास्ये वदनं तुंडमा
ननं मुखं ५० नासिकानाम क्लीबे घ्राणं गंधवहा घोणा नासा च नासिका ओष्ठ
नाम ओष्ठाधरौ तु रदनच्छदौ दशनवाससी ५१ ओष्ठाहउवठीमध्यठामठोडीना

म मध्यमं चावलग्नं मध्योस्त्री द्वौ परौ द्वयोः भुजानाम भुजबाहू प्रवेष्टो दोः कुहणीनाम
स्यात् कफोणिस्तु कूर्परः कुहनी परि ऊपरि बाहुनाम अस्योपरि प्रगंडः स्यात् पहुँचनाम
प्रकोष्ठस्तस्य चाप्यधः हथेलीनाम मणिबन्धादाकनिष्ठं करस्य करभो बहिः ४२ हाथनाम
पंचशाखः शयः पाणिः तर्जनीनाम तर्जनी स्यात् प्रदेशिनी अंगुलीनाम अंगुल्यः करशाखाः
स्युः अंगुष्ठनाम पुंस्यंगुष्ठः अंगुलिविशेषनाम प्रदेशिनी ४३ मध्यमानामिका चापि
कनिष्ठा चेति ताः क्रमात् नखनाम पुनर्भवः कररुहो नखोस्त्री नखरोस्त्रियां ४४॥
अंगुष्ठात्तर्जन्यादिविस्तारनाम प्रादेशतालगोकर्णास्तर्जन्यादियुते तते अंगुष्ठे बिलिस्त
नाम सकनिष्ठे स्याद्वितस्तिर्द्वादशांगुलः ४५ चपेटानाम पाणौ चपेटप्रतलः प्रहस्तो
विस्तृतांगुलौ उभयहस्तचपेटानाम द्वौ संहतौ संहततलप्रतलौ वामदक्षिणौ ४६

स्त्रीनामस्त्वोस्त्रियां ५६ केशनाम चिकुरः कुंतलो वालः कचः केशः शिरोरुहः केश
समूहनाम तद्वृंदे कैशिकं कैश्यं वक्रकेशनाम अलकाश्चूर्णकुंतलाः ५७
भालकेशनाम ते ललाटे भ्रमरकाः जुलफलनाम काकपक्षः शिखंडकः वेणिनाम
कबरी केशवेशोथ अवोडनाम धम्मिल्लः संयताः कचाः ५८ शिखानाम शिखा
चूडा केशपाशी जटानाम व्रतिनस्तु जटा सटा सक्षकेशनाम वेणिः प्रवेणी
शीर्षण्यं शिरस्यौ विशदे कचे ५९ केशकपालनाम पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापा
र्थाः कचात्परे रोमनाम तनूरुहं रोम लोम डाढीनाम तद्वृद्धौ श्मश्रु पुंमुखे ६०
स्रृंगारनाम आकल्पवेशौ नेपथ्ये परिसंस्कारनाम प्रतिकर्म प्रसादनं स्नाना
लंकरणशीलनाम दशैते त्रिष्वलंकर्त्ता लंकरिष्णुश्च शृंगारितनाम मंडितः ६१

अथ स्त्राचिबुकं गालनाम गंडौ कपोलौ तत्परो हनुः दंतनाम रदना दशना दंता रदा

तालुनाम तालु तु काकुदं ५२ जिह्वानाम रसज्ञा रसना जिह्वा प्रांतनाम प्रांतावो

ष्ठस्य सृक्किणी ललाटनाम ललाटमलिकं गोधिः भ्रूनाम भ्रमरनाम ऊर्द्धे

दृग्भ्यां भ्रुवौ स्त्रियो भ्रुवोमध्यनाम कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्ये आंखिनीकोनाम॥

तारकाक्ष्णः कनीनिका नेत्रनाम लोचनं नयनं नेत्रं मीक्षणं चक्षुरक्षिणी ५४

दृग्दृष्टी चा नेत्राम्बुनाम स्रुनेत्राम्बु रोदनं चास्रमश्रु च नेत्रप्रांतनाम अपां

गौ नेत्रयोरंतौ कटाक्षनाम कटाक्षोपांगदर्शने ५५ कर्णनाम कर्णश

ब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः मस्तकनाम उत्तमांगं शिरः शीर्षं मू

अम
३४
18

गेंछुगुर्काईगोल्लनाः अर्द्धहारनाम अर्द्धहारो माणवकः एकावलीहारनाम ए
कावल्येकयष्टिका ६१ नक्षत्रमालानाम सैव नक्षत्रमाला स्यात् सप्तविंशति
मौक्तिकैः कडानाम आवापकः पारिहार्यः कटकं वलयो स्त्रियां ६२ बाजुब
न्दनाम केयूरमंगदं तुल्ये मुद्रिकानाम अंगुलीयकमूर्मिका अक्षरसंयुक्तमुद्रि
कानाम साक्षरांगुलिमुद्रा स्या कंकणनाम कंकणं करभूषणं ६९ पाटिमेख
लानाम स्त्रीकट्यां मेखला कांची सप्तकी रसना स्त्रियां क्लीबे सारसनं चाथ न
रकटि शृंखलानाम शृंखलं पुंस्कटीत्रिषु ७० नेउरनाम पादांगदं तुलाकोटिः
मंजीरो नूपरो स्त्रियां पाजेवनाम हंसकः पादकः पादकटकः घुघुरुनाम
किंकिणी क्षुद्रघंटिका ७१ वस्त्रोत्पत्ति विशेषनाम त्वक्फलकृमिरोमाणि ॥

प्रसाधितोलंकृतश्च भूषितश्चपरिष्कृतः शोभनशीलनाम विभ्राड्भ्राजिष्णुरोचिष्णुः
अलंकारनाम भूषणंस्यादलंक्रिया ६२ अलंकारस्त्वाभरणनाम स्त्वाभरणं परिष्कारोवि
भूषणं मंडनंचाथ मुकुटनाम मुकुटःकिरीटंपुंनपुंसकं ६३ चूडानाम चूडामणि
णिःशिरोरत्नं हारमध्यमणिनाम तरलोहारमध्यगः बालबंधनमुक्तावलीनाम बा
लपाश्यापारितथ्यां वेदीनामस्त्रि पत्रपाश्याललाटिका ६४ ठेठीनाम कर्णिकाता
लपत्रंस्यात् कुंडलनाम कुंडलंकर्णवेष्टनं कंठभूषणनाम ॥
ग्रैवेयकंकंठभूषा चंपाकलीनाम लंबमानाललंतिका ६५ स्वर्णहारनाम
स्वर्णैःप्रालंबिका मौक्तिकहारनाम थोरःस्तत्रिकामौक्तिकैःकृता हारनाम हा
रोमुक्तावलीदेव छंदोसौशतयष्टिका ६६ हारभेदनाम हारभेदायष्टिभेदात्

१५० ३१

९६ शयनं पल्यिकानाम मंचपर्यंकपल्यंकाः खट्वया समाः गेंदुनाम गेंदुकः कंदुको

दीपनाम दीपः प्रदीपः आसनं १०० पिटारिनाम समुद्गकः संपुटकः पीकदानिनाम

म पतद्ग्रहः पतद्ग्रहः कंघीनाम प्रसाधनी कंकतिका बुगज्ञानाम पिष्टातः पटवा

सकः १०१ आरसीनाम दर्पणे मुकरादर्शौ बीजनाम व्यजनं तालवृंतकं ॥ इति

न्ववर्गः ॥ संततिनाम संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ १ वंशोन्ववायः सं

तानो वर्णनाम वर्णाः स्युः ब्राह्मणादयः चातुर्वर्ण्यनाम विप्रक्षत्रियविट्शूद्राश्चा

तुर्वर्ण्यमिति स्मृतं राजबीजपुरुषनाम राजबीजी राजवंश्यः कुलोत्पत्तिपुरुषना

म बीज्यस्तु कुलसंभवः आर्यपुरुषनाम महाकुलकुलीनार्यः सभ्यसज्जनसाधवः ३

29

कर्दमनाम कर्पूरागुरुकस्तूरीकक्कोलैर्यक्षकर्दमः १ विलेपननाम गात्रानुलेपनी वर्त्तिः

वर्णकं स्याद्विलेपनं ८५ चूर्णनाम चूर्णानि वासयोगाः स्युः सुगंधकरणनाम भावि

तं वासितं त्रिषु अधिवासनाम संस्कारो गंधमाल्याद्यैर्यस्तात्स्यादधिवासनं ८६ मा

लानाम माल्यं मालास्रजो मूर्ध्नि मस्तकमध्यपुष्पनाम केशमध्ये तु गर्भकः वेणीपुष्प

नाम प्रभ्रष्टकं शिखालंबि ललाटपुष्पनाम पुरोन्यस्तं ललाटिकं ८७ पुष्पहारना

म प्रालंबमृजुलंबि स्यात्कंठादैकक्षकं च तत् यत्तिर्यक्क्षिप्तमुरसि ७ शिखापुष्पना

म शिखास्वापीडशेखरौ ८८ रचनानाम रचना स्यात्परिस्पंदः परिपूर्णतानाम आ

भोगः परिपूर्णता तकियानाम उपधानं तूपबर्हः शय्यानाम शय्यायां शयनीयवत्

ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये ।। आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाः

४ विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ षट्कर्मा यागादिभिर्युतः । पण्डितनाम विद्वान्विपश्चित्

दोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः । ५ धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्डितः कविः ।

धीमान्सूरिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः । ६ दूरदर्शी दीर्घदर्शी ।। वेदपाठीनाम

श्रोत्रियच्छान्दसौ समौ उपाध्यायनाम उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ गुरुनाम स्यान्निषेका

दिकृद्गुरुः । ७ आचार्यनाम मंत्रव्याख्याकृदाचार्यः उपदेशानाम आदेष्टा त्वध्वरे

व्रती यजमाननाम यष्टा च यजमानश्च दीक्षितनाम स सोमवति दीक्षितः । ८ अथ

पूजकनाम इज्याशीलो यायजूको विधिपूजकनाम यज्वा तु विधिनेष्टवान् सत्री

१४० दारुणोत्तरारणिस्यो: १९ अग्नित्रयनाम दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः अ

३९ ग्नित्रयसमूहनाम अग्नित्रयमिदं त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः २० अग्निविशेषनाम

21 समूह्यः परिचाय्योपचाय्यावग्नौ प्रयोगिणः दक्षिणाग्निनाम यो गार्हपत्यादानीय दक्षिणा-

ग्निः प्रणीयते २१ तस्मिन्नानाय्योऽथाग्नायी अग्निस्त्रीनाम स्वाहा च हुतभुक्प्रिया॥ स

मिदिंधनानाम ऋक्सामिधेनी धाय्या च या स्यात्समिदिन्धने २२ गाय

त्र्यादिछंदनाम गायत्रीप्रमुखं छंदो देवान्ननाम हव्यपाके चरुः पुमान् आमिक्षा सा

शृतोष्णे या क्षीरे स्याद्दधियोगतः २३ मृगचर्मरचितवीजननाम धवित्रं व्यजनं तत्

यद्रचितं मृगचर्मणा पृषदाज्यं सदध्याज्ये परमान्नं तु पायसं २४ हव्यकव्ये दैव

इत्यादि इतिद्वितीयको

नस्वाध्यायो वेदाध्ययनमस्य १

परिविंदति ज्येष्ठं परित्यज्य । आकृते अध्ययनवेदपाठानिर्गतः

देवेदाध्ययना राहृतस्य १

भार्यालभते २

धर्मस्य ध्वजश्चिह्नमस्यास्ति १

लिंगमाश्रमादिचिह्नधारणं वृत्तिर्जीविकाहेतुर्यस्य १

भिक्षाद्यर्थं जटादिधारिणः १

अवकीर्णं हिंसितं व्रतमनेन १ देवं दिनं व्रतत्वमादिः १

क्षतं खण्डितं व्रतमस्य १

१४० स्यात् अस्वाध्यायो निराकृतिः २ धर्मध्वजी लिंगवृत्तिः २ अवकीर्णी क्षतव्रतः २ ५५ सुप्ते

अभिसर्वं सायं तत्र कर्मनिष्प्रयेनेमुक्तं येन २

५२ यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च अंशुमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ तौ यथाक्रमं २ ५६ परि

परिवर्जनं विंदति

विवाहं वहनं उपयमनं

ज्येष्ठः

२४

वेत्तानुजोऽनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात् १ परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान् विवाहनाम विवाहोपयमौ

परिणयनं

पाणेः पीडनं ग्रहणं

अवायनं गमनं । ग्रामे भवा ग्राम्याः ग्राम्याणां धर्मः ४

मिथुनस्य कर्म ४

समौ ५१ तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनं ६ संभोगनाम व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथु

त्रयाणां वर्गः

वलेन सहितैः धर्मादिभिः

नरां

निधुवनं हस्तपादादिचालनमत्र ५

नं निधुवनं रतं ५ ५५० त्रिवर्गनाम त्रिवर्गो धर्मकामार्थैः चतुर्वर्गः समोक्षकैः १ सबलैस्तैः

जनी वधूं वहति इति ६ वरस्य जामातुर्ये स्निग्धास्त एव जन्याः

राज्याभिषेकेन समये मूर्ध्न्यभिषिच्यते २

चत्वारि भद्राणि अत्रेत्यत्र

चतुर्भद्रं जन्याः स्निग्धा वरस्य ये ५८ इति ब्रह्मवर्गः राजानाम मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो राजते २

बाहुभ्यां जातः

रंजयति प्रजाः क्षत्रियो राजन्यते । पृथिव्या ईश्वरः । क्ष्मां बिभर्ति । नृन् पाति । भुवं पाति । महीं क्षयति । क्षितिः निवासगत्योः २

विशां ईश्वरो राजते २

बाहुजः क्षत्रिये वीरे

स्वयं जातः तिलेपि च २

बाहुजः क्षत्रियो विराट् ५ राज्ञीनाम राजा राट् पार्थिवक्ष्माभृन्नृपभूपमहीक्षितः ७ १६०। लक्ष ९ राजा २

अधिक ईश्वरः । चक्रे भूमण्डले राजमण्डले वा वर्तितुं शीलमस्य १ चक्रं गणे च क्रवाके १

पर्वेत... ... मस्य

मण्डलेस्त एकदेश चक्रवर्तीनाम राजा तु प्रणताशेष सामन्तः स्यादधीश्वरः चक्रवर्ती सार्वभौमो १ मण्डलेश्वरः सर्व ६२ भूमेरीश्वरः

समन्ताः इति समन्ता । समन्ताद्भवाः जनमो वर वधू ज्ञाति जिपभेत्यहितेषु चेति विश्वः २ राजा प्रभौ च नृपतौ क्षत्रिये रजनीपतौ यक्षे शक्रे च पुंसि स्यात् २

स्वदेशा व्यवहितभूमिराजानः प्रणताः शेषाः सामन्ताः स्वदेशान्तरराजानो । पार्थिवो नृपतौ भूमिविकारे पार्थिवा स्त्रियां पृथ्व्यां विक्रमे त्रिषु २

एकं सर्वसंनिहितनृपवशकारिणः १

पस्य २

सार्वभौमस्तु दिग्नागे सर्वपृथ्वीपतावपि इति

विश्वः १

दर्शश्च पौर्णमासश्च यागौ पक्षान्तयोः पृथक् २।४७ यमनाम शरीरसाधनापेक्षं नित्यं

यत्कर्म तद्यमः । नियमनाम । नियमस्तु स यत्कर्मानित्यमागन्तुसाधनं २।४८ क्षौरनाम ।

क्षौरं तु भद्राकरणं मुण्डनं वपनं त्रिषु ४ कौपीननाम कक्षापटी च कौपीनं २ शाटीनाम ॥

शाटी वस्त्रान्तिकेन्यस्तः ५० जनेउनाम उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे ३ प्राचीनावी

तमन्यस्मिन् । निवीतं कण्ठलम्बितं २।५१ अङ्गुल्यग्रे तीर्थं दैवं स्वल्पाङ्गुल्योर्मूले कायं २॥

मध्येऽङ्गुष्ठाङ्गुल्योः पित्र्यं मूले त्वङ्गुष्ठस्य ब्राह्मं २।५२ स्याद्ब्रह्मभूयं ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमि ।

त्यपि देवभूयादिकं तद्वत् कृच्छ्रं सान्तपनादिकं ५३ संन्यासनाम संन्यासवत्यनशने पुमा

न्प्रायोऽथ वीरहा नष्टाग्निः कुहनालोभान्मिथ्येर्यापथकल्पना २।५४ व्रात्यः संस्कारहीनः २

श्र० को०
८५

भनाम भद्रकुंभः पूर्णकुंभः झारीनाम भृंगारः कनकालुका २ ८१ कटकउतारानाम निवे

शः शिबिरं षंडे १ मोरचानाम । सज्जनंतूपरक्षणं २ सेनांगनाम हस्त्यश्वरथपादातं सेनांगं स्या

च्चतुष्टयं ८२ हस्तीनाम दंती दंतावलो हस्ती द्विरदोनेकपो द्विपः मतंगजो गजो नागः कुंजरो

वारणः करी ८३ इभः स्तंबेरमः पद्मी यूथपतिनाम यूथनाथस्तु यूथपः २ मदोत्कटहस्ती

नाम मदोत्कटो मदकलः २ बालकहस्तीनाम कलभः करिशावकः ८४ गर्जितहस्तीनाम ।

प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः निर्मदहस्तीनाम समावुद्वांतनिर्मदौ २ पदहस्तीनाम राजवाह्यस्तूप

वाह्यः २ सन्नाहहस्तीनाम सन्नाह्यः समरोचितः २ ८५ हस्तीसमूहनाम हास्तिकं गजता

वृंदे २ हस्तिनीनाम करिणी धेनुका वशा २ हस्तीमालनाम गंडः कटः हस्तीमदनाम मदो

27

।अ०को० सृणिः स्त्रियां हस्तिबंधनचर्मरज्जुनाम दूष्या कक्ष्या वरत्रा स्यात् हस्तिसज्जीकरणनाम

४६ कल्पना सज्जना समे ३।१०१ हस्तिझूलनाम प्रवेण्यास्तरणं वर्णः परिस्तोमः कुथो द्वयोः

वीतं त्वसारं हस्त्यश्वं २ हस्तिबंधनभूमिनाम वारी तु गजबंधनी २ अश्वनाम घोटके वी

तिः तुरगतुरंगाश्वतुरंगमाः वाजिवाहार्वगंधर्वहयसैंधवसप्तयः ।१३।३ सुजातअश्वना

म आजानेयाः कुलीनाः स्युः सिन्धितअश्वनाम विनीताः साधुवाहिनः २ पारसीकदेश

अश्वनाम वनायुजाः पारसीकाः कांबोजा वाह्लिका हयाः ४ अश्वमेधीअश्वनाम ययुरश्वो

अश्वमेधीयो २ वेगयुक्तअश्वनाम जवनस्तु जवाधिकः २ परतलअश्वनाम पृष्ठ्यः स्थौरी अश्व

ताश्वनाम सितः कर्को २ रथवाहीअश्वनाम रथ्यो वोढा रथस्य यः ५ बालअश्वनाम बालः

प्रसूनराजीवपुष्करांभोरुहाणिच पुंडरीकं सितांभोजमथ रक्तसरोरुहे रक्तोत्पलं कोकनदं नालो नाल

मथास्त्रियां मृणालं बिसमब्जादिकदंबे षंडमस्त्रियां करहाटः शिफाकंदः किंजल्कः केसरोस्त्रि

यां संवर्तिका नवदलं बीजकोशो वराटकः इति वारिवर्गः उक्तं स्वर्व्योमदिक्कालधीशब्दादि स

नाट्यकं पातालभोगिनरकं वारि चैषां च संगतं इत्यमरसिंहकृतौ नामलिंगानुशासने स्वरादि

कांडः प्रथमः सांग एव समर्थितः वर्गाः पृथ्वीपुरक्ष्माभृद्वनौषधिमृगादिभिः नृब्रह्मक्षत्रवि

ट्शूद्रैः सांगोपांगैरिहोदिताः भूर्भूमिरचलानंता रसा विश्वंभरा स्थिरा धरा धरित्री धरणिः क्षो

णिर्ज्या काश्यपी क्षितिः सर्वंसहा वसुमती वसुधोर्वी वसुंधरा गोत्रा कुः पृथिवी पृथ्वी क्ष्मावनि

२९

नदीसंगमनाम

मासरितः शरावती वेत्रवती चंद्रभागा सरस्वती कावेरी सरितोन्याश्च संभेदः सिंधुसंगमः

कृत्रिमजलनिस्सरणस्य १ परनालानाम

द्वयोः प्रणाली पयसः पदव्यां त्रिषु तूत्तरौ देविकायां सरय्वां च भवे दाविकसारवौ सौगंधिकं तु

कह्लारं हल्लकं रक्तसंध्यकं स्यादुत्पलं कुवलयमथ नीलाम्बुजन्म च इंदीवरं च नीलेऽस्मिन्

सिते कुमुदकैरवे शालूकमेषां कंदः स्याद्वारिपर्णी तु कुंभिका जलनीली तु शैवालं शै-

वलोऽथ कुमुद्वती कुमुदिन्यां नलिन्यां तु बिसिनीपद्मिनीमुखाः वा पुंसि पद्मं नलिनमरविं-

दं महोत्पलं सहस्रपत्रं कमलं शतपत्रं कुशेशयं पंकेरुहं तामरसं सारसं सरसीरुहं बिस

ऊषे भूर्येवाली

॥२६॥ रितेम जंबालेतं पंकिलैः जलप्रायमनूपं स्यात्पुंसि कच्छस्तथाविधः स्त्री शर्करा शर्करि

अश्मप्राये देशे   एवं सिकता अस्य सन्तीत्यपि सिकताः सिकतिलः सैकतः सिकतावानिति

लः शार्करः शर्करावति देश एवादिमावेवमुन्नेयौ सिकतावति देशो नद्यम्बुवृष्ट्यम्बुसंपन्नव्रीहिपा

लितः स्यान्नदीमातृको देवमातृकश्च यथाक्रमं सुराज्ञि देशे राजन्वान् स्यात्ततोऽन्यत्र राजवान्

नदीनगरपर्वतादुपान्तभूमेः   आलौ स्त्रियामिति द्वयोः सप्तमीसंबंधः
नदीपर्वतसन्निहितभूमिः   सेतुः पुमाननयोरपि एकवचनसंबंधः

गोष्ठं गोस्थानकं तत्तु गौष्ठीनं भूतपूर्वकं पर्यन्तभूः परिसरः सेतुराली स्त्रियां पुमान् वामलूर   सर्पविलस्य

वल्मीकपिपीलिकादिनिष्कासितमृत्पुंजस्य   ५ ज्ञातः

श्च नाकुश्च वल्मीकं पुंनपुंसकं अयनं वर्त्म मार्गाध्वपन्थानः पदवी सृतिः सरणिः पद्धतिः पद्या

सुपथनाम   निंदितपथः पंचैते

वर्तन्येकपदीति च अतिपन्थाः सुपन्थाश्च सत्पथश्चार्चितेऽध्वनि व्यध्वो दुरध्वो विपथः समाः अ ॥२९॥

कदध्वः कापथः १

मेदिनी मही। भूतधात्री रत्नगर्भा विपुला सागराम्बरा। मृन्मृत्तिका प्रशस्ता तु मृत्सा मृत्स्ना च मृत्ति-

सर्वसस्योत्पत्तियोग्या॥ एकं लवणमृत्तिका क्षारभूमिभागस्य वाच्यलिङ्गौ स्थलभूमिः

का। उर्वरा सर्वसस्याढ्या स्यादूषः क्षारमृत्तिका। ऊषवानूषरो द्वावप्यन्यलिङ्गौ स्थलं स्थली। समा-

उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणं वर्षं तद्भारतं नाम ... यत्र संततिः। यो लोको भवति कस्या अवधेः शरावत्या अवधेः

निर्जलदेशस्य खिलभूमिः पंचजगतः

नौ मरुधन्वानौ द्वे खिलाप्रहते समे। त्रिष्वथो जगती लोको विष्टपं भुवनं जगत्। लोकोऽयं भारतं वर्षं

शरावत्यास्तु योऽवधेः। देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्य उदीच्यः पश्चिमोत्तरः। प्रत्यन्तो म्लेच्छदेशः स्यान्मध्य-

नाम जननिवासस्थाने स्थानमात्रं

देशस्तु मध्यमः। आर्यावर्तः पुण्यभूमिर्मध्यं विन्ध्यहिमालयोः। नीवृज्जनपदो देशविषयौ तूपवर्त-

देशे देशे देशे

नं। त्रिष्वागोष्ठान्नडप्राये नड्वान् नड्वल इत्यपि। कुमुद्वान् कुमुदप्राये वेतस्वान् बहुवेतसे। शाद्वलः शादह-

नड्व

॥२९॥

31

स्त्रियौ चैत्यमायतनं तुल्ये वाजिशाला तु मंदुरा ॥ आवेशनं शिल्पिशाला प्रपा पानीयशालिका ॥ म

ठश्छात्रादिनिलयो गंजा तु मदिरागृहं ॥ गर्भागारं वासगृहं अरिष्टं सूतिकागृहं ॥ कुट्टिमोऽस्त्री निबद्धा भूश्चं

द्रशाला शिरोगृहं ॥ वातायनं गवाक्षोऽथ मंडपोऽस्त्री जनाश्रयः ॥ हर्म्यादि धनिनां वासः प्रासादो देवभू

भुजां ॥ सौधोऽस्त्री राजसदनं उपकार्योपकारिका ॥ स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नंद्यावर्त्तादयोऽपि च ॥ विच्छंदकः

प्रभेदा हि भवंतीश्वरसद्मनां ॥ स्त्र्यगारं भूभुजामंतःपुरं स्यादवरोधनं ॥ शुद्धांतश्चावरोधश्च स्यादट्टः क्षौ

ममस्त्रियां ॥ प्रघाणप्रघणालिंदा बहिर्द्वारप्रकोष्ठके ॥ गृहावग्रहणी देहली अंगणं चत्वराजिरे ॥ अधस्ता ॥२९॥

मोगीवनभवतितस्य द्वेनाम   उद्यानमार्गनाम   चौराद्युपद्रुतस्यपथः

चुराहेदेनाम

पन्थास्त्वपथं तुल्ये शृङ्गाटकचतुष्पथे प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा कान्तारं वर्त्म दुर्गमं गव्यूतिः स्त्री क्रोश

हस्त्यादिसेनासंसरणमार्गस्य॥ पुरहस्त्यादिनिस्सरणमार्गस्य

राजमार्ग

...व्यात्यदेपत्तनस्य...
...पुरंनगरमित्युक्त...
...त्क्लीवत्वमेवेति
...यः १

युगं नल्वः किष्कुचतुःशतं घण्टापथः संसरणं तत्पुरस्योपनिष्करं इति भूमिवर्गः पूः स्त्री पुरीनगर्यौ

महन्नगरो द्व्यन्ल...पुरंतत्शाखानगरम्

यते॥   निवासस्थान

वा पत्तनं पुटभेदनं स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यन्मूलनगरात्पुरं तच्छाखानगरं वेशो वेश्याजनसमाश्र

हट्टस्य   हट्टमध्यविक्रयस्थानस्य   हट्टमार्ग   समानगलीनाम   स्याच्चयइतिद्वैदुर्गनगरपरिखायां

...द्दृतम्...कोटाधारस्य॥

यः आपणस्तु निषद्यायां विपणिः पण्यवीथिका रथ्या प्रतोली विशिखा स्याच्चयो वप्रमस्त्रियां प्रा

कोट   ग्रामादेरंतेकंटका दिवेष्टनस्य॥   वेणुकंटकविग्रादिमध्या विरचनकाष्ठः वोडे   कंधनाम   अस्थ्यादिमयकुड्यस्य

कारो वरणः सालः प्राचीनं प्रान्ततो वृतिः भित्तिः स्त्री कुड्यमेडूकं यदन्तर्न्यस्तकीकसं गृहं गेहोद

विंशतिनामस्य

२०   चौक

वसितं वेश्म सद्म निकेतनं निशान्तवस्त्यसदनं भवनं त्विदं चतुःशालं मुनीनांतु पर्णशालोटजो

पं

आगारेण

सा

सदनं भवनागारमन्दिरं गृहाः पुंसि च भूम्न्येव निकाय्यनिलयालयाः॥ वासः कुटी द्वयोः शालास

मं॰ सं॰ व॰ म॰ उ॰ श॰ भ्रु॰ रौं॰ ग्रहसंख्या

श्रीरामायनमः मं॰ पिं॰ धा॰ भ्रा॰ भ॰ उ॰ सि॰ स॰ द प्रतांस्संख्या गणिता

अश्विनीप्रमुखो ऽनन्तं नेत्रैश्च शरा मुनि संयुतं अष्टभिश्च हरेन्त्रागं योगिनीदशा प्रकीर्तिता १ अथादौ मंगला चंद्रदशा
सिद्धिर्यद्विजदेव गोपरजनोत्कर्षप्रदा श्रीनृणां नानाभोगयशोर्थसंपत्प्रदा प्रश्रेष्ठाभागा वा प्रियप्रदा सन्मंगल्यविभू
षणांवरचयः स्त्रीभोगसंदायिनीनानानंदकरीदशाभवतिचेत्सम्पुण्यतोमंगलाइतिमंगला १ अथ पिं
गला सूर्यदशा यस्य संसा यदि पिंगला पश्चभनोरुद्रो पशोकप्रदा नानामोदकुसंगदेहदमनव्याध्यर्दिता
र्तिप्रदा तेजस्मासज्वरपित्तभूतमलिनस्त्रीपुत्रभृत्याः न्यसनमानध्वंसकरीधनव्ययकरी सत्क्रिमहंत्री खलाइ
तिपिंगलादशा २ अथ धान्या मन्वहस्पतिदशा धान्याधन्यतमाधनं गजसौख्यव्यापाररोगप्रदा सन्मानवि
द्यछिदा रिपुगणप्रध्वंसिनी सौख्यदा विद्याराजजनप्रमोदसुरभिर्नानांकुरा बोधिनी सेयं जन्मनि पूर्वपुण्य
निचयेलभ्यादशाभाग्यतः ३ इतिधान्यादशा ३ अथ भ्रामरी दुर्गीरण्यमहीधरो पगहनारामातपव्याकु
लादूराद्दूरतरं भ्रमंति भ्रगवत् व्याकुला सर्वतः जायंते वनिता च ये च भुचिरे येषां दशा भ्रामरी इति
भ्रामरी ४ अथ भद्रिका बुधदशा· सौहार्द्द निजवर्गभृत् सुरसुरेशाचीसुसन्मानतामांगल्यं गृहमंड
लेऽखिलमुखात् व्यापारसत्कर्मनः राज्यप्रीतिकपोतपालिनिकला सत्संगनाभिः सम क्रीडामोद
प्रदादशाभवतिचेत्सुसाहि भद्राभिधा इतिभद्रिकादशा ५ अथ उल्काशनिदशा· उल्का च यदि योगिनीनर
दशामानार्थजो वाहना व्यापारावरहारिणी नपञ्जनेत्रैपापप्रदा निस्वशः भृत्यकलत्रवैरिजननीरा

द्वाविंशतिपंडितस्य हेतुसंपूर्णशाखाध्यायिनः देवेदाधीतो ब्राह्मणस्य

नीतोऽपि

न्यैडतः कवि धीमान्सूरिः कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियछांदसौ सम

पठ्यतेबालेदेनाम गर्भाधानादिसंस्कारलाकर्ता निषेकः निषेकादिकर्मकर्तुरध्यापकस्य वेदव्याख्यानकर्तुरध्यापकस्य यागे प्रवर्तिनामादेशककर्तुर्यजमानस्य

जातकर्मनामकर्मकर्तुः २

मौ उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ स्यान्निषेकादिकृद्गुरुः मंत्रव्याख्याकृदाचार्य आदेष्टा त्वध्वरे व्रती

तस्येव सोमयागे प्रवृत्ति नामादेशुः पुनःपुनः अर्थतः यजनशीलस्य यज्ञकर्त्ता

33

यष्टा च यजमानोऽथ स सोमवति दीक्षितः इज्याशीलो यायजूको यज्वा तु विधिनेष्टवान् स गीष्प

बृहस्पतिसवनामयागेनइष्टवतः पीतसोमलतारसस्य सोतः सर्वस्वदक्षिणयागेनेष्टवतः गुरोरधीतसांगा वेदस्य

तीष्ट्या स्थपतिः सोमपीथी तु सोमपाः सर्ववेदाः स येनेष्टो यागः सर्वस्वदक्षिणः अनूचानः प्रव

गुरुकुलवासनिवृत्तस्य कृताभिषवस्य

चने सांगेऽधीती गुरोस्तु यः लब्धानुज्ञः समावृत्तः सुत्वा त्वभिषवे कृते छात्रांतेवासिनौ शिष्ये शैक्षाः

हे प्रथमारब्धवेदाध्ययनानां वेद एकवेदाध्ययनव्रताचारिणः

प्राथमकल्पिकाः एकब्रह्मव्रताचारा मिथः सब्रह्मचारिणः सतीर्थ्यास्त्वेकगुरवश्चितवानग्निमग्नि चित

धीकदानीतिख्यातस्य कंघीनाम

कः प्रतिग्राहः पतद्ग्रहः प्रसाधिनी कंकतिका पिष्टातः पटवासकः दर्पणे मुकुरादर्शौ व्यज

वंशस्य

नं तालवृंतिकं इति नृवर्गः संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ वंशोऽन्ववायः संता

ब्राह्मणक्षत्रिय वर्णस्य ख्याता चतुर्वर्णानां इन्तेतः राजवंशस्य

नो वर्णाः स्युर्ब्राह्मणादयः विप्रक्षत्रियविट्शूद्राश्चातुर्वर्ण्यमितिस्मृतं राजबीजी राजवंश्यो

कुलेषु उत्पन्नहोय तेहोय देनाम पुंलिङ्गाये नीचकुलेषु उत्पन्नहोय तेहोय देनाम चतुराश्रमाणामेकैकं कुलसंभवस्य

बीज्यस्तु कुलसंभवो महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्जनसाधवः ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भि

षट्कुलस्य स्यात्

क्षुश्चतुष्टये आश्रमोऽस्त्री द्विजात्यग्रजन्मभूदेवबाडवाः विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ षट्कर्मायागा

कर्थयुक्तः

दिभिर्युतः विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः धीरो मनीषीज्ञः प्राज्ञः संख्यावा

इज्याध्ययनदानानि याजनाध्यापने तथा प्रतिग्रहश्चेतेर्युक्तः षट्कर्मा विप्रउच्यते २

नमस्क्रिया ॥ इति ब्रह्मवर्गः ॥ मूर्द्धाभिषिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट् ॥ राजा राट् पा-
र्थिवः क्ष्माभृन्नृपभूपमहीक्षितः ॥ राजा तु प्रणताशेषसामन्तः स्यादधीश्वरः ॥ चक्रवर्ती सार्वभौ-
मो नृपोऽन्यो मण्डलेश्वरः ॥ येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः ॥ शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्रा-
ड्थ राजकं ॥ राजन्यकं च नृपतिक्षत्रियाणां गणे क्रमात् ॥ मंत्री धीसचिवोऽमात्योऽन्ये कर्मसचिवा-
स्ततः ॥ महामात्राः प्रधानानि पुरोधास्तु पुरोहितः ॥ द्रष्टरि व्यवहाराणां प्राड्विवाकाक्षदर्शकौ ॥
प्रतीहारे द्वारपालद्वास्थद्वाःस्थितदर्शकाः ॥ रक्षिवर्गस्त्वनीकस्थोऽथाध्यक्षाधिकृतौ समौ ॥

अष्टचत्वारिंशत् संस्कारहीनस्य वेदाध्ययनरहितस्य जीवकार्थं जटादिधारिणः खण्डितब्रह्मचर्यादिः नष्टव्रतस्य

व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायो निराकृतिः धर्मध्वजी लिङ्गवृत्तिरवकीर्णी क्षतव्रतः सु

पुरुषे सूर्ये

प्तेयस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च अंशुमानभिनिर्मुक्ताभ्युदितौ च यथाक्रमं परि

अविवाहिते ज्येष्ठे कृतदारस्य परिग्रहस्यानुजस्य तस्यैव ज्येष्ठस्य

[illegible]

वेत्तानुजोनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात् परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान् विवाहोपयमौ समौ तथाप

रिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनं व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रतं त्रिवर्गो धर्मकामार्थैः

वरस्य जामातुर्ये स्निग्धास्तत्सहा

चतुर्वर्गः समोक्षकैः सबलैस्तैश्चतुर्भद्रं जन्याः स्निग्धा वरस्य ये नतिः स्त्रियां नमस्कारः ब्राह्मणस्य

वयस्यादयः

37

गंध्याच्चलसर्पं दंती दंतावलो हस्ती द्विरदो नेकपो द्विपः मतंगजो गजो नागः कुंजरो वारणः करी इभः

हेयपमुखकरिणः अंतवमदस्य हस्तिनः हाथ्यादसबच्चा मवतमदस्य हस्तिनः

स्तंबेरमः पद्मी यूथनाथस्तु यूथपः मदोत्कटो मदकलः कलभः करिशावकः प्रभिन्नो गर्जितो म

मदेरहित हस्तिसमूहस्य हाथिणी हस्तिकपोलयोः मदजल

त्तः समावुद्वांतनिर्मदौ हास्तिकं गजता वृंदे करिणी धेनुका वशा गंडः कटो मदो दानं वमथुः

शुंडदंडनिर्गतजलस्य नाम मस्तोहाथीयाहोकिनारा हस्ताग्रापि चक्षुर्गोलकं

करशीकरः कुंभौ तु पिंडौ शिरसस्तयोर्मध्ये विदुः पुमान् अवग्रहो ललाटं स्यादीषिका त्वक्षिकू

हाथीदंतेआंदा अंत वाहित्थस्य

टकं अपांगदेशो निर्याणं कर्णमूलं तु चूलिका अधः कुंभस्य वाहित्थं प्रतिमानमधोस्य य

हेगजमुखादिशिथिविंदुसमूहस्य

त् आसनं स्कंधदेशः स्यात्पद्मकं विंदुजालकं पक्षभागः पार्श्वभागो दंतभागस्तु योग्रतः द्वौ पू

39

रथिनोपिपाठः कामं गन्ता गमनशीलस्य अत्यन्तं गमनशीलस्य
रथस्वामिनः रथिकोऽस्त्र गमनशील नाम

रथिको रथिनो रथी कामंगाम्यनुकामीनो ह्यत्यन्तीनस्तथा भृशं शूरो वीरश्च विक्रान्तो जेता जि

जयनशीलस्य

ष्णुश्च जित्वरः सांयुगीनो रणे साधुः शस्त्राजीवादयः समाः ध्वजिनी वाहिनी सेना पृतनानीकि

नी चमूः वरूथिनी बलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियां व्यूहस्तु बलविन्यासो भेदा दण्डादयो युधि

नाम

प्रत्यासारो व्यूहपार्ष्णिः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः एकेभैकरथा त्र्यश्वाः पत्तिः पंचपदातिका पत्त्यंगैस्त्रिगु

णैः सर्वैः क्रमादाख्या यथोत्तरं सेनामुखं गुल्मगणौ वाहिनी पृतना चमूः अनीकिनी दशानी

धनस्य नाम

किन्यौ क्षौहिण्यथ संपदि संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ आयुधं तु प्रहरणं

42

द्रव्याणधारकस्य शक्तिप्रहरणमस्य यष्टिःप्रहरणमस्यपरश्वधःपरशुप्रहरणमस्यपरश्वधादचुचु
छिन्नपरश्वधस्त्र है
यष्टयोः

स्त्री धनुर्द्धरः स्यात्काण्डवांस्तु काण्डीरः शाक्तीकः शक्तिहेतिकः याष्टीकपारश्वधिकौ यष्टिपरश्वधहेति

देखद्रव्युधस्य नेजेवाला कुन्तप्रहरणमस्य ढालीवाला ध्वजावाला

कौ नैस्त्रिंशकोऽसिहेतिः स्यात्समौ प्रासिककौन्तिकौ चर्मी फलकपाणिः स्यात्पताकी वैजयन्तिकः

चल्यादिसहायस्य

अनुप्लवः सहायश्चानुचरोऽभिचरः समाः पुरोगाग्रेसरप्रष्ठाग्रतःसरपुरस्सराः पुरोगमः पुरोगामी

हैअतिवेगगामिनः हैजंघाजीविनः काचित वेगगामी बहवेगवान्मात्रस्य

रिकं ४ मन्दगामी तु मन्थरः जंघालोऽतिजवस्तुल्यौ जंघाकरिकजांघिकौ तरस्वी त्वरितो वेगी प्रजवी जवनो ज

शत्रूवाकोजीतसके जीतणेयोग्यहै जीतणेवालेदेनाम शत्रुअभिमुखंसमर्थसन्योलंयातितस्य॥सामर्थ्येनशत्रूणांसंख
छतः

वः जय्यो यः शक्यते जेतुं जेयो जेतव्यमात्रके जैत्रस्तु जेता यो गच्छत्यलं विद्विषतः प्रति सोऽभ्यमित्रो

हैबलातिशयवतः

भ्यमित्रीयोऽप्यभ्यमित्रीण इत्यपि ऊर्जस्वलः स्यादूर्जस्वी य ऊर्जातिशयान्वितः स्यादुरस्वानुरसिलो

उ लोतः उ

युद्धकेविषेचडीछातीवाला

४३

इषुधिर्द्वयोः तूण्यां खड्गे तु निस्त्रिंशचन्द्रहासासिरिष्टयः कौक्षेयको मण्डलाग्रः करवालः
कृपाणवत् त्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबन्धने फलकोऽस्त्री फलं चर्म संग्राहो मु
ष्टिरस्य यः द्रुघणो मुद्गरघनौ स्यादीली करवालिका भिन्दिपालः सृगस्तुल्यौ परिघः प
रिघातिनः द्वयोः कुठारः स्वधितिः परशुश्च परश्वधः स्याच्छस्त्री चासिपुत्री च छुरिका
चासिधेनुका वा पुंसि शल्यं शङ्कुर्ना सर्वला तोमरोऽस्त्रियां प्रासस्तु कुन्तः कोणस्तु स्त्रि
यः पाल्यश्रिकोटयः सर्वाभिसारः सर्वौघः सर्वसन्नहनार्थकः लोहाभिसारोऽस्त्र

धनुःपियालेनानब्रेप शिमेदेशरासने

णं शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियौ धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदंडकार्मुकं इष्वासोप्यथ कर्णस्य का

कावितिनव्याः अटनिरपि हेज्यायाघातवारकस्य चर्मादिमयस्य
धेनतः गोधास्त्रीतलंक्लीवे

लपृष्ठं शरासनं कपिध्वजस्य गांडिवौ पुंनपुंसकौ कोटिरस्याटनी गोधातले ज्याघातवारणे

प्रत्यालीढमालीढंसमपादं विशालं मंडलकं चेति धन्विनां पंचस्थानानि॥

लस्तकस्तु धनुर्मध्यं मौर्वी ज्या शिंजिनी गुणः स्यात्प्रत्यालीढमालीढमित्यादि स्थान

निशाना

पंचकं लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शराभ्यास उपासनं पृषत्कबाणविशिखा अजिह्मगख

सर्वलोहमयशरस्य पक्षवतस्य

गाशुगाः कलंबमार्गणशराः पत्री रोप इषुर्द्वयोः प्रक्ष्वेडनास्तु नाराचाः पक्षो वाजस्

उत्तरे परे वक्ष्यमाणा
लिप्तकांतास्त्रिषु बाणादेः पक्षे बाणविषे

त्रिषूत्तरे निरस्तः प्रहिते बाणे विषाक्ते दिग्धलिप्तकौ तूणोपासंगतूणीरनिषंगा

युद्धसमये मदो ऽस्त्यायोद्धाः इति वदंति इति किंभि अहंपूर्वं युद्धं करोमि एकः एवं द्वितीयः एवं त्रितीयः तस्य नाम अहंपूर्विका

ध्वजा वान्निशान

वीराशंसन भितिनया:

अहंपूर्वमहंपूर्वमिति द्वियो धावनक्रियायाः

र्मास्त्रियां सा वीराशंसनं युद्धभूमिर्यातिभयप्रदा अहंपूर्वमहंपूर्वमित्यहंपूर्विका स्त्रियां आहो

पकमात्मनि श्रात्या विकत्थनस्य॥
तस्य नाम आहोपुरुषिका॥

आत्मने अहंकारेणैव बलवंतं पश्यति

पुरुषिका दर्पाद्या स्यात्संभावनात्मनि अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहंकारः द्र

सामर्थ्यस्य

नीतः

विणं तरः सहो बल शौर्याणि स्थाम शुष्मं च शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्ति

वीराणां पानं वा भावि करणे यत्पिबति तत्त्वं एकं वृत्तरणे एवं जनितं अ
मर्षं ततो भविष्यति रणे वा युद्धत्वा हत्वा इयं वीराणां मद्यादि पानं तद्धि
राणां पानं वीरपानं॥ यद्वा धपानं युद्धारंभे वा युद्धनिवृत्ते तस्य नाम वीरपानं॥

तो वीरपानं तु यत्पानं वृत्ते भाविनि वा रणे युद्धमायोधनं जन्यं प्रधनं प्रविदारणं मृधमा

त्रीणि

कं

नं संख्यं समीकं सांपरायिकं॥ अस्त्रियां समरानीकरणाः कलहविग्रहौ संप्रहाराभिसंपा

गात्

44

कुर्यादेवा
त्रिक्षितिषु वीप्सामपिसंवध्यते
त्रैष्वदर्शनेवातस्य

जितयाहेवा मारणस्य

पराजितपराभूतौत्रिषुनष्टतिरोहितौ प्रमापणंनिवर्हणंनिकारणंविशारणंप्रवासनंपरासनं

निषूदनंनिर्हिंसनं निर्वासनंसंज्ञपनंनिर्ग्रन्थनमपासनं निस्तर्हणंनिहननंक्षणनंपरिव

45

र्जनं निर्वापणंविशसनंमारणंप्रतिघातनं उद्वासनप्रमथनक्रथनोज्जासनानिच आलं

उन्माथइतिनवाः मरणस्य

भपिंजविशरघातोन्माथवधाअपि स्यात्पंचताकालधर्मोदिष्टान्तःप्रलयोत्ययः अन्तोनाशोद्व

मृत्योःस्त्रीपुंसयोः खेपकोपं मायाहेपा

यो: मृत्युर्मरणंनिधनोस्त्रियां प्रलयौस्त्रीदीर्घनिद्राहिंसासंख्यानिमीलनं परासुप्राप्तपंचत्वपरे

त्रिषुप्रमीतादयः चितवानम

तप्रेतसंस्थिताः मृतप्रमीतौत्रिष्वेतेचितचिताचितिस्त्रियां कबंधोस्त्रीक्रियायुक्तमपमूर्द्धक

श्मशानं स्यात्पितृवनं कुणपः शवमस्त्रियां प्रग्रहोपग्रहौ बंद्यां कारा स्याद्बंध

नालये पुंसि भूम्न्यसवः प्राणाश्चैवं जीवोऽसुधारणं आयुर्जीवितकालो ना जीवातुर्जी

वनौषधं इति क्षत्रियवर्गः ऊरव्या ऊरुजा अर्या वैश्या भूमिस्पृशो विशः आजीवो जीवि

का वार्ता वृत्तिर्वर्तनजीवने स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति वृत्तयः सेवा श्ववृत्तिरनृ

तं कृषिरुंछशिलं त्वृतं द्वे याचितायाचितयोर्यथासंख्यं मृतामृते सत्यानृतं वणिग्भावः स्यादृ

णं पर्युदंचनं उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तु कुसीदं वृद्धिजीविका याच्ञयाप्तं याचितकं निमयादापमित्य

पंक्तिर्दश शतं ... दश संख्यावती स्यादिति लिङ्गः पंक्तेर्दशगुणोत्तरं क्रमात् शतसहस्रादि ज्ञेयं यथा दश पंक्तयः शतं दश शतानि सहस्रं दशसहस्राण्ययुतमित्यादि ॥

यौतवं तुलादि । द्रुवयं प्रस्थादि । पाय्यं हस्तादीति वदन् गौडो भ्रान्तः उन्मानविरोधात् मानमेतच्च तुलादयः ॥ तत्र तुला उन्माने अङ्गुल्यादि प्रमाणं प्रस्थादि परिमाणम् । उक्तं च ऊर्ध्वमानं किलोन्मानं परिमाणं तु सर्वतः आयामस्तु प्रमाणं स्यात् संख्या बाह्या तु सर्वतः ॥

पंक्तेः शतसहस्रादि क्रमाद्दशगुणोत्तरं यौतवं द्रुवयं पाय्यमिति मानार्थकं त्रयं मानं तु

(अश्वत्थपत्रे माषकः कृष्णलः स्त्रीयं / त्वत्पके / माषकाः)

लाङ्गुलिप्रस्थैर्गुञ्जाः पञ्चाद्यमाषकः ते षोडशाक्षः कर्षोऽस्त्री पलं कर्षचतुष्टयं सुवर्णबिस्तौ

(हेमपले / पलैः / दशभारा आचितस्य आचि / तेन द्रव्या चाइ भेदः)

हेम्नोऽक्षे कुरुविस्तस्तु तत्पले तुला स्त्रियां पलशतं भारः स्याद्विंशतिस्तुलाः आचितो दश भा

(एकदेशे / कर्षप्रमाणपणः ॥ द्रव्यमानस्य एकतामकृतकार्षापणस्य माषटंकादिविल्वादिकुडवः प्रस्थमाढकं / शाकटेनवोढव्यः शाकटः बोढ / कर्षपरिमितः)

राः स्युः शाकटो भार आचितः कार्षापणः कार्षिकः स्यात् कार्षिके ताम्रिके पणः अस्त्रियामाढकद्रोणौ

द्रोणं चत्वारि का चेति यथा ... चतुर्द्रोणं ॥

खारी वाहो निकुञ्चकः कुडवः प्रस्थ इत्याद्याः परिमाणार्थकाः पृथक् अंशस्तुरीयः पादः स्याद्दंश

(रूपः / नाम)

भागौ तु वण्टकौ द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थरैविभवानपि

वाहो विंशतिखारीभिर्भविकास्यादनेन तु प्रवर्त्तः पंचखारीभिः समुपमानेप्रकीर्तितः १

पलं प्रकुञ्चकं मुष्टिः कुडवस्तच्चतुष्टयं चत्वारः कुडवाः प्रस्थश्चतुष्प्रस्थमथाढकं आढकैर्भवेद्द्रोणो द्विद्रोणः शूर्प उच्यते सार्धशूर्पो भवेत् खारी द्विखारी गोण्युदाहृता ... तं भारं जानीयात् वाहो भारचतुष्टयं ॥ ३

काचतिलाति काचनाम पारानाम गावोलातिवारयतिशृंगेन अभ्रकनाम चत्वारिस्रोतोंजनस्य स्रौवीराइतिख्यातस्य

७७ क्षारः काचोथ चपलो रसः सूतश्च पारदे ॥ गवलं माहिषं शृंगमभ्रकं गिरिजामले ॥ स्रोतोंजनं तु सौ-

सवीरदेशेभवं यमुनाहेतोर्जातं ... चत्वारितुत्थांजननामानि ... त्रीणिश्वेतरसांजनभेदस्य ... नामानि

वीरं कापोतांजनयामुने ॥ तुथ्यांजनं शिखिग्रीवं वितुन्नकमयूरके ॥ कर्परीदार्विकाक्वाथोद्भ-

रसांजनस्य ॥ रसवतिनाम गंधिकनाम त्रीणिकुलत्थाकीरस्यशिलांजनभेदस्य

वं तुथ्यं रसांजनं ॥ रसगर्भं तार्क्ष्यशैलं गंधाश्मनि तु गंधिकः ॥ सौगंधिकश्च चक्षुष्याकुलाल्यौ

पित्तलेध्मायमानेयदुत्पद्यतेमलंतत्पुष्पांजनं नाम

तु कुलत्थिका ॥ रीतिपुष्पं पुष्पकेतु पुष्पकं कुसुमांजनं ॥ पिंजरं पीतनं तालमालं च हरिता-

शिलाजः नाम

लके ॥ गैरेयमर्थ्यं गिरिजमश्मजं च शिलाजतु ॥ बोलगंधरसप्राणपिंडगोपरसाः समाः ॥ डिंडी-

समुद्रफेननाम नाम सीसकनाम त्रपुनाम रंग

रोब्धिकफः फेनः सिंदूरं नागसंभवं ॥ नागसीसकयोगेष्टवप्राणि त्रपु पिच्चटं ॥ रंगवंगे

कर्पासादितूलस्य

पिचुस्तूलोथ कमलोत्तरं ॥ स्यात्कुसुंभं वह्निशिखं महारजनमित्यपि ॥ मेषकंबल ऊर्णायुः ७७

चत्वारिकुसुंभस्यवस्त्रादिरंजकद्रव्यस्य ऊर्णकंबलनाम

49

ताभ्यां हेमरूप्याभ्यां यदन्यत्ता म्रादि तैजसद्रव्यादिकं तत्
तयोर्हेमरूप्ययोर्द्वयं आहतमश्वपुरुषादिरूपं कृत्या घटितं तु निष्कीतिकया आडितं रूप्यशब्दवाच्यमित्यर्थः

स्वजानाम्नानि घटिताघटिते रूप्यं तद्द्वयं कुप्याकुप्यं नीलवर्णः ३

स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेमरूप्ये कृताकृते ताभ्यां यदन्यत्तत्कुप्यं तत द्वयमाहतं गारुत्मतं मरकतमश्म

रक्तवर्णः ३ नाम मोक्तानाम

गर्भो हरिन्मणिः शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागोऽथ मौक्तिकं मुक्ताथ विद्रुमः पुंसि प्रवालं पुंनपुंस

मरकतेऽहेन्नीलादौ आदिना विद्रुम मुक्ताभादौ

कं रत्नं मणिर्द्वयोरश्मजातौ मुक्तादिकेपि च स्वर्णं सुवर्णं कनकं हिरण्यं हेम हाटकं तपनीयं शात

अनुशातिकादीति स्वामी कुं

कौंभं गांगेयं भर्म कर्बुरं चामीकरं जातरूपं महारजतकांचने रुक्मं कार्तस्वरं जांबूनदमष्टा

पित्तलनाम रूप्यनाम

पदोऽस्त्रियां अलंकारसुवर्णं यच्छृंगीकनकमित्यदः दुर्वर्णं रजतं रूप्यं खर्जूरं श्वेतमित्यपि रीतिः स्त्रि

ताम्रनाम नाम

यामारकूटो न स्त्रियामथ ताम्रकं शुल्बं म्लेछमुखं द्व्यष्टवरिष्ठोदुंबराणि च लोहोऽस्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णं

लोहमले तेजसो विकारः कुशीफाले पिवंदायामिति विश्वः

पिंडं कालायसायसी अश्मसारोऽथ मंडूरं सिंहानमपि तन्मले सर्वं च तैजसं लौहं विकारस्त्वयसः कुशी

सुवर्णं रजतं ताम्रं रीतिः कांस्यं तथा त्रपुः
सीसं च तीक्ष्णकं चैवमष्टौ लोहानि चक्षते १

वैश्याणी

शूद्राक्षत्रिययोः सुतौ मागधः क्षत्रियाविशोः माहिष्योऽर्याक्षत्रिययोः क्षत्तार्याशूद्रयोः सुतः ॥१

९८

द्विजन्मनौ

माहिष्यात् वैश्यात् क्षत्रियसुतात् करण्यां शूद्रायां वैश्यादुत्पन्नायां

सुतकरणौ विधे वैश्याऽऽएणां क्षत्रियात्सूतस्तस्यां वैदेहिको विशः रथकारस्तु माहिष्यात्करण्यां यस्य संभवः

ब्राह्म

कारीगरनाम

मिले होये

तक्षा च तंतुवायश्च नापितो रजकस्तथा पंचमश्चर्मकारश्च कारवः शिल्पिनो मताः ॥२

भवः स्याच्चंडालस्तु जनितो ब्राह्मण्यां वृशलेन यः कारुः शिल्पी संहतैस्तैर्द्वयोः श्रेणिः सजा

हे कारसे हैमुखस्य

मालीनाम

नाम

लेपकारस्य

मिले कारहेनाम

तिभिः कुलकः स्यात्कुलश्रेष्ठी मालाकारस्तु मालिकः कुंभकारः कुलालः स्यात्पलगंडस्तु लेपकः

दर्जी कर्मिकाभिणाः

मसताले सबैलो वालदेनाम

चित्रकलीगरदेनाम

मोची

जुलाहा

तंतुवायः कुविंदः स्यात्तुन्नवायस्तु सौचिकः रंगाजीवश्चित्रकारः शस्त्रमार्जोऽसिधावकः पादूकृच्च

लुहारनाम

सुनयारदेनाम

शंखवाणीवाला

र्मकारः स्यात्व्योकारो लोहकारकः नाडिंधमः स्वर्णकारः कलादो रुक्मकारकः स्याच्छांखिकः कां

ठठयार

अखाणनाम

ग्रामरेत्रखाणनाम

बविकः शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः तक्षातुवर्द्धकिस्त्वष्टा रथकारश्च काष्ठतट् ग्रामाधीनो ग्रामतक्षः

Sa

कुवर्गद्वितीया दिरपि उ १० चाकर तालव्यो तोपि

कृतघ्नश्चापकृतिनः निहीनोऽपसदो जाल्मः क्षुल्लकश्चेतरश्च सः ॥ भृत्ये दासेरदासेयदासगोप्यकचेट

चे एकादशसेवकस्य ११ औदासीन्येनपरयोषकस्य होरनावडोरयाहोया

काः नियोज्यकिंकरप्रैष्यभुजिष्यपरिचारकाः ॥ पराचितपरिस्कंदपरजातपरैधिताः ॥ मंदस्तुंद

आलसीनाम

परिमृजआलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णः ॥ दक्षे तु चतुरपेशलपटवः सूत्थान उष्णश्च ॥ चंडालप्लव

हलालखोरादेनाम् पुक्कसः पुक्कसः पुल्कसः पुष्कसश्च भेदाइतिएतेकिरातादयश्चंडालानांभेदाः म्लेच्छशब्दवाच्याश्च

मातंगदिवाकीर्तिजनंगमाः ॥ निषादश्वपचावंतेवासिचंडालपुक्कसाः ॥ भेदाः किरातशबरपु

मृगमारणेवालेदेनाम कुर्कुरोपि

लिंदाम्लेच्छजातयः ॥ ७०० ॥ व्याधोमृगवधाजीवोमृगयुर्लुब्धकोऽपि सः ॥ कौलेयकः सारमेयः कु

कुत्तानाम योगितो योगप्रयोगोत्पन्नमत्त उन्मत्त[?] श्वापितः श्वाप्यलर्कः शिकार

क्कुरोमृगदंशकः ॥ शुनकोभषकः श्वास्यादलर्कस्तु सयोगितः ॥ श्वाविश्वकद्रुर्मृगयाकुशलः ॥

S1

राम

कुल्यांभवः कौटः स्वतंत्रः सचा
सौतक्षा चेति कौटतक्षः
शौतकर्मणि स्नस्वाना
मंतमवसातं शौल
धोबानाम
शौंडिकस्यमंडस्याग्रभागं
हरतीति
मस्य

कौटतक्षोऽनधीनकः ॥ स्याद्‌मुंडिदिवाकीर्तिनापितांतावसायिनः ॥ निर्णेजकः स्याद्रजकः शौंडिको

आजडीनाम
वी
अदंतोपि
पुजारीहैनाम
हैइंद्रजालादिमायायाः
बाजीगर
पा

मंडहारकः ॥ जाबालः स्यादजाजीवो देवाजीवी तु देवलः ॥ स्यान्माया शांबरी मायाकारस्तु प्रतिहारकः ॥

हैनटविशेषाणां शास्त्रकथकानां
नाम

शैलालिनस्तु शैलूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः ॥ भरता इत्यपि नटाश्चारणास्तु कुशीलवाः ॥ मार्दं-

मृदंगीनाम
हत्या हातालवजाणेवाला
वंसरीवजाणेवाला
वीणावजाणेवाला

कथकी गिका मौरजिकाः पाणिवादास्तु पाणिघाः ॥ वेणुध्माः स्युर्वैणविका वीणावादास्तु वैणिकाः ॥ जी-

हैवसैनादिपक्षिघातकस्य
हैजालेनमृगबंधनकर्तुः
ज्ञौणिपक्षवहिणां हत्वा मांसविक्रयेण जीवतः आखेटक
गबूड़े

वांतकः शाकुनिको द्वौ वागुरिकजालिकौ ॥ वैतंसिकः कौटिकश्च मांसिकश्च समं त्रयं ॥ भृतिकोथ

वेतनजीविनाकर्मकुर्तः
कासत
अन्नादिभारवाहकस्य
नाम

तिभुक्‌ कर्मकरो वैतनिकोऽपि सः ॥ वार्तावहो वैवधिको भारवाहस्तु भारिकः ॥ विवर्णः पामरो नीचः प्र

हेपुतलीतिख्यातायाः

चत्वादिपेटीतिख्यातायाः

कापुतिका चवस्त्रदंसादिभिः कृतौ स्यक्तालभंजिकापुत्तमे त्रैलेप्येनौञ्जलिकारिका जतुन्न

हेपुत्तकादिस्थापनार्थे स्पमहापेडइतिख्यातस्य हेमहापेटकायाः हेभारोद्वाहनायपषेः

पुविकारेतुजातुषंत्रापुषंत्रिषु पिटकः पेटकः पेडा मंजूषाथविहंगिका भारयष्टि

छिकानाम ज्ञीणिचर्मरज्वाः

52

दालंविः शिक्यंका चौथपादुका पादूरुपानत्स्त्रीमेवानुपदीनात्वदीयतो नध्रीवरत्रावस्या वध्री२

चावक चेडालवीणायाः किंगरीतिख्यातायाः हेरुवुणितुलायाः स्वर्णकाराणांनाराचाकतिलोहतुलायाः

हीस्यादैत्ताडनीकशा चांडालिकातुकंडोलवीणाचडालवल्लकी नाराचीस्यादेषणी

केडानाम धस्सवटीनाम हेस्वर्णादिछेदकायाः सामान्येनचित्रकारतलकायाः स्तम्भच कुठालीनाम

ईयकाहस्तमध्याचइषी काईषीकाइषिकादेषिका चपाठभेदात सामान्येन वीणादिशलाकायाः२

वस्पुःणिकोशाणास्तुनिकषः वृस्श्चनःकत्रपरस्त्रीषिका तूलिकासमे तैजसावर्तनीमूषाभ

मूषामुषात्वावर्तनी मूषीतिशद्धार्णवः१ धौंपेवालीखल हेमृत्कादिवेधिन्यः वरमी हेकैंचीतिख्यातायाः हेकवृतनूकरणासाधनस्य हेमूषातिख्यातायाः

ला

स्त्राचर्मप्रसेवेको आस्फोटनीवेधनिकोकृपाणीकर्तरीसमे वृक्षादनोचतमेदीटंकःपा

कुतीनाम उन्मानपशुः शिकारनाम

सरमा शुनी विश्वकद्रुः कारो मृगयावर्धकस्तु मृगाणां पशुः आच्छोदनं मृगव्यं स्यादाखेटो मृगया स्त्रि

पुं पांतः नाम

यां दक्षिणार्मा लुब्धयोगाद्दक्षिणेर्मा कुरंगकः चौरैकागारिकस्तेनदस्युतस्करमोषकाः

हैइनंतो चोरीनाम लोनंनु चोरीदाधन

प्रतिरोधिपरास्कंधिपाटच्चरमलिम्लुचाः चौरिका स्तैन्यचौर्ये च स्तेयं लोप्त्रं तु तद्धनं

मृगपक्षिणां वंधननिमित्तोपकरणजालपाशादेः

आमिषदत्वा मृगपक्षिवंधनार्थयत्रं धान्ययत्रं निक्षिप्यते तस्य हेमृगावंधनार्थं जालविशेषस्य

वीतंसस्तूपकरणं बंधने मृगपक्षिणां उन्माथः कूटयंत्रं स्याद्वागुरा मृगबंधनी शुल्वं

रसीनाम

वराटकः स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणः उद्घाटनं घटीयंत्रं सलिलोद्वाहनं प्रहेः पुंसि वेमा

येपटाद्यर्थं तंतुवयन दंडस्य नाली नाम बुणानाम हेवस्त्रादीनां वाणिक्रियायाः पाणानाम लेप्यादिशिल्पकर्मणः पांचद्दल्यपि

वायदंडः सूत्राणि नरि तंतवः वाणिर्व्यूतिः स्त्रियौ तुल्ये पुस्तं लेप्यादिकर्मणि पंचालि

पुनः पुनर्मद्यपानक्रमस्य
हे मधुपानावसरस्य
मधूकपुष्पकृतमद्यस्य

नाम
त्रयम् ॥ स्यादापानं मदस्थानं मधुवारा मधुक्रमाः ॥ मध्वासवो माधवको मधु माध्वीकमद्व

गौडिमद्यविशेषस्य । मधुमेलं सुराकल्के समादके इत्यस्य । मद्यविशेषमेलनस्थानाद्दे नाम । हे आसवादि संधानस्य । नानाद्रव्यकृतस्य तावीजस्य । मद्येथारहे हेयोग्ग लाल्या दे नाम

योः ॥ मैरेयमासवः शीधुर्मेदको जगलः समौ ॥ संधानं स्यादभिषवः किण्वं पुंसि तु नग्नहूः ॥

सुराग्रभागस्य । संमिल्यपानार्थं कृतगोष्ठ्याः । चत्वारि मद्यपानपात्रस्येति सकुटः । हे मद्यपानस्य । धात्री इत्यपि पाठः

कारोत्तमः सुरामण्ड आपानं पानगोष्ठिका ॥ चषकोऽस्त्री पानपात्रं सरकोऽप्यनुतर्षणम् ॥ धूर्तो

द्यूतकारस्य । जुआवाज । जामिन नाम । हे द्यूते लग्नमानस्य फडेवलिज आकरवाणोवाले

ऽक्षदेवी कितवोऽक्षधूर्तो द्यूतकृत्समाः ॥ स्युर्लग्नकाः प्रतिभुवः सभिका द्यूतकारकाः ॥ द्यू

नाम
चत्वारि द्यूतक्रियायाः । दूणो दव च । पासा दाऊ आ । प्राशिके पाशकस्य

तोऽस्त्रियामक्षवती कैतवं पणइत्यपि ॥ पणोऽक्षेषु ग्लहोऽक्षास्तु देवनाः पाशकाश्च ते ॥ परिणा

शारीणां खेलनाधारस्य चौपट

नाम
यस्तु शारीणां समन्तान्नयनेऽस्त्रियां ॥ अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाह्वयः ॥ उक्ता भ

53

चर्मभेदिकाचर्मसीवनीति

बदाणा — काल्लवत्रनाम — २५ नाम — स्थूणनाम

पाणिंधमाः क्रकचोऽस्त्री करपत्रमारा चर्मप्रभेदिका सूर्मी स्थूणाऽयःप्रतिमा शि

केलादस्यस्तपीकारस्येदं कर्मकालादिकंतरेवादिकं
लदेवादियस्यतत् कालादिकादिकं २ — अश्मादिसदृशशिलादिनिर्मितप्रतिरूपकस्य

ल्पंकालादिकंकर्म प्रतिमानंप्रतिबिंबंप्रतिमाप्रतियातनाप्रतिच्छाया प्रतिकृतिरर्चा

एतेसमादयःसमानान्ताःवाच्यलिंगाः

तरेति अमी निभादयउत्तर
हस्थाएवसदृशवचनाच्च
लिंगाःस्युरिति पूर्वस्माद्वि
षःयथापितृनिभःपुत्रः
त्.निभाकन्याइवनिभम
त्यमितिनियते॥२

पुंसिप्रतिनिधिरुपमोपमानंस्यात् वाच्यलिंगाःसमस्तुल्यःसदृक्षःसदृशःसदृक् साधारणः

आदित्यैनामततस्यकल्पादिग्रहः यथापितृभूतःपितृरूपःपितृकल्पः — एकादशवेतनस्यनामम — जरी

समानश्चस्युरुत्तरपदेत्वमी निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः कर्मण्यातुविधा

भृत्याभृतयोभर्मवेतनं भरण्यंभरणंमूल्यंनिर्वेशःपणइत्यपि सुराहलिप्रियाहालापरि — पानरुचजनार्थयतभक्षणं
चर्वणंतत्अवदंशः

स्रुद्वरुणात्मजा गंधोत्तमाप्रसन्नेराकादंबर्यःपरिस्रुता मदिराकश्यमद्येचाप्यवदंशस्तुभ

क्रियाकरणसमर्थस्य कार्यसमर्थः — कर्मविषेउद्यमवाला — कर्मस्वभावः — प्रयत्नेन प्रारब्धकर्मपरिसमापकस्य

ऽर्थः कर्मक्षमोऽलंकर्मीणः क्रियावान्कर्मसूद्यमः स कार्मः कर्मशीलो यः कर्मशूरस्तु क

मूल्यं गृहीत्वा कर्म कुर्वीतः — यो वेतनं विना कर्म करोति तस्य — नाम — मत्स्यमांसभक्षकस्य — शौष्कल इत्यपि

र्मठः कर्मण्यभुक् कर्मकरः कर्मकारस्तु तत्क्रियः अपस्नातो मृतस्नात आमिषाशी तु शाष्कु

54

नाम — परान्नभोजी — खालेवालला

लः बुभुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः परान्नः परपिण्डादो भक्षको घस्मरोऽद्मरः

अविजिगीषोः स्वोदरमात्रभक्षकस्य — स्वपोष्यवर्गमपास्य स्वकुक्षिविभर्त्तितस्य

गृतिश्रुतः परंलक्षीक शाकपार्थिव प्रायेणल च्छीलिकाः २

आद्यूनः स्यादौदरिको विजिगीषाविवर्जिते उभौ त्वात्मम्भरिः कुक्षिम्भरिः स्वोदरपूरके स

सर्ववर्णान्नभक्षकस्य — लोभीनाम — जीतः — अतिलोभिनः

र्वान्नीनस्तु सर्वान्नभोजी गृध्नुस्तु गर्द्धनः लुब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णक्समौ लोलुपलोलुभौ

विनयरहितस्य — नाम उन्मत्तः — नीतोपि अर्थे — इच्छायुक्तपुरुषस्य

सोन्माद स्तून्मदिष्णुः स्यादविनीतः समुद्धतः मत्ते शौण्डोत्कटक्षीवाः कामुके कमितानुकः

उन्मादशीलस्य॥ उन्मोऽहेनु सहवर्त्तते॥ केचिदुन्मद इति तत्र उन्नतोमदोऽस्य। केचिदुन्माद इति पठं ति तत्र उन्नतोमादोऽस्य॥१

त्रीणि कुटुंबासक्तस्य — अत्यंतसमद्धस्य

यः स्यादाभागारिकस्तस्मिन्नुपाधिश्च पुमानयं वरांगरूपोपेतो यः सिंहसंहननो हि सः

निर्वार्यः पाठभेदः दुःखे सुखे निर्वार्य इत्यपि
व्यसनेऽभ्युदये च यद् विकारं न नेतस्तत्सत्वं

कथा — मनोजवस इत्यपि — पितृसमस्य

निर्वार्यः कार्यकर्ता यः संपन्नः सत्त्वसंपदा अवाचि मूकौ ऽथ मनोजवसः पितृसन्निभः

रूपोकृत्वा — कूपद इत्यपि — नाम — अतिस्नेहयुक्तस्य

सत्कृत्यालंकृतां कन्यां यो ददाति स कूकुदः लक्ष्मीवाँल्लक्ष्मणः श्रीलः श्रीमान् स्निग्धस्तु

वत्सोऽस्यास्तीति वत्सः। वत्सः पुत्रादिवर्षयोरिति मेदिनी

दयावान् — आत्माधीनः

वत्सलः स्याद्दयालुः कारुणिकः कृपालुः सूरतः समाः स्वतंत्रोऽपावृतः स्वैरी स्वच्छंदो निरव-

नाम — अधीनमात्रस्य

ग्रहः परतंत्रः पराधीनः परवान्नाथवानपि अधीनो निघ्न आयत्तोऽस्वच्छंदो गृह्यकोऽप्यसौ

चिरकरकार्यकर्त्ता — अविचार्यकर्तृशीलस्य — कार्येषुमूढः

खलपूः स्याद्बहुकरो दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः जाल्मोऽसमीक्ष्यकारी स्यात्कुंठो मंदः क्रिया-

द्वे खलं भुवं च मार्जयतः के
लिन्नामीति व्याख्यातस्य

८४

अविसर्गपाठे द्वे एकं घननिक्तनस्य

द्वे विकसनस्वभावस्य चत्वारि प्रसरणशीलस्य

ज्ञानशीलस्य

ग्धस्तु मेदुरः ज्ञाता तु विदुरो विन्दुर्विकासी तु विकस्वरः विसृत्वरो विसृमरः प्रसारी च वि

सहनशीलस्य क्रोधयुक्तस्य

सारिणि सहिष्णुः सहनः क्षान्ता तितिक्षुः क्षमिता क्षमी क्रोधनोऽमर्षणः कोपी चंडस्त्वत्यं

अत्यंतकोपयुक्तस्यैकं द्वे जागरणशीलस्य निद्रया घूर्णमानयुक्तस्य स्वप्नशीलस्य निद्रागतस्य

तकोपनः जागरूको जागरिता घूर्णितः प्रचलायितः स्वप्नक् शयालुर्निद्रालुर्निद्राण

SS

द्वे विमुखस्य नाम देवताभ्यो ज्ञेय सर्वतो गच्छतः

शयितौ समौ पराङ्मुखः पराचीनः स्यादवाङप्यधोमुखः देवानंचति देवद्र्यङ् विष्वद्र्य

सहगच्छति तालव्यमध्यो मूर्धन्यमध्यश्च साधचलनवाला वक्रंगच्छति त्रीणि वक्तः बहुतचंगावोलणवाला

ङ् विष्वगंचति यः सहांचति सध्र्यङ् स तिर्यङ् यस्तिर्यगंचति वदो वदावदो वक्ता वागीशो वा

सत्यवचनशीलः चत्वारि बहुगर्ह्यभाषिणः

क्पतिः समौ वाचोयुक्तिःपटुर्वाग्मी वावदूकोऽतिवक्तरि स्याज्जल्पाकस्तु वाचालो वाचा ८७

श्रीणिबद्धस्य अपदावाला कां दिशं यामीति कर्त्तव्यताशून्यस्य भयात्पलायितस्य मैथुननिमित्तं मिथ्या दूषितस्य

द्वे कीलितसंयतौ[३] आपन्न आपत्प्राप्तः स्यात्[२] कांदिशीको भयद्रुतः[२] आक्षारितः क्षारितो[८]

द्वे चलनप्रकृतेः द्वे दैवमानुषपीडायुतस्य व्यसनेन दुःखी दुःख द्वे शोकादिभिः इति कर्त्तव्यताशून्यस्य स्वांगान्येव धारयितुमशक्तस्य

अभिशस्ते[२] संकसुकोऽस्थिरे[२] व्यसनार्त्तोपरक्तौ द्वौ विहस्तव्याकुलौ समौ[२] विक्लवो विह्व

आसन्नमरणसूचितलक्षणेन दूषितमतेः द्वे वधमर्हस्य

पीडानार्हस्य

लः स्यात्तु विवशोऽरिष्टदुष्टधीः[२] कश्यः कशार्हः सन्नद्धे द्वौ आततायी वधोद्यते[१] द्वेष्यो त्व

द्वे वधशात्रोः सः द्वे अपापकर्मणः पापकर्मणो वा

क्षिगतौ[२] वध्यः शीर्षच्छेद्य इमौ समौ[२] विष्यो विषेण यो वध्यो[१] मुसल्यो मुसलेन यः शिश्विदा

कालुकर्मेति पाठांतरं दोषमनिच्छित्यैव वधादिकं करोतीति तस्य दोषैकदृष्टेः वक्राशयस्य

नोऽकृष्णकर्मा[२] चपलश्चिकुरः समौ[२] दोषैकदृक् पुरोभागी[२] निकृतस्त्वनृजुः शठः[२] कर्णे

56

त्रीणि अव्ययवादिनः द्वे अव्यक्तवादिनः चत्वारः पर्यायाः
शक्लः नाम २ त्रयन्ये कुत्सितवादिनः

दोषैकदृग्गर्हवादी ४ दुर्मुखे मुखरो बद्धमुखौ शक्लः प्रियंवदे लोहलः स्यादस्फुटवाग्गर्ह्यवादी तु

कुकथनशीलस्य काकादिवद्गाढस्वरस्य द्वे नित्यशब्दनशीलस्य द्वे नाटकादौ मंगलार्थं भेर्यादिवादकस्य

तु कद्वदः समौ कुवादकुचरौ स्यादसौम्यस्वरोऽस्वरः २ रवणः शब्दनो नान्दीवादी नान्दीकरः स

मूर्ख नास्ति एडः मूकोऽस्मात् अन्य इत्यर्थः त्रीणि नग्नस्य

मौ जडोऽज्ञो एडमूकस्तु वक्तुं श्रोतुमशिक्षिते तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको नग्नोऽवासा दिगंब

मारकज्ञा होवा निकसया होया अनादरया होया आत्तोऽपगतो गर्वो येन हीनोऽस्य स्या चत्वारः पर्यायाः इत्यन्ये ३
नगर्वः स्या ... इतिपाठः

साधाप्रादाने ... दापित
इतिपाठान्तरं तत्र दण्डदाने
इति धातुः ... धनादिकं
... दापितस्य॥ दंडितः २

रः निष्कासितोऽवकृष्टः स्यादपध्वस्तस्तु धिक्कृतः आत्तगर्वोऽभिभूतः स्याद्दापितः सा

फिरमत स्यु चत्वारि माप्रागके... स्य यस्यापकारः कृतस्तस्य

धितः समौ प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः निकृतः स्याद्विप्रकृतो वि

द्वे वंचतस्य ठगया होयो चत्वारि हतमनोभंगस्य कृतादेयस्य गलाथीपगडणा

प्रलब्धस्तु वंचितः मनोहतः प्रतिहतः प्रतिबद्धो हतश्च सः ४ अधिक्षिप्तः प्रतिक्षिप्तो व

अचिर्त्री(?) क्षाग्नि संगोरेश्वा बाडे(?) स्युदृमंत्रिणि १
धर्मादि परीतार हितेमंत्रिणि

उलटा हाडा कपट्युक्तेमात्ये पवित्र विटा

जैः विपर्यासे च विस्तारे प्रपंचः पावके शुचिः मास्येऽमात्ये चात्युपधे पुंसि मेध्ये सिते

राग किरण मोर गरुड

त्रिषु अभिष्वंगे स्पृहायां च गभस्तौ च रुचिः स्त्रियां अथ जांताः केकिताक्ष्यावहि

पंखी गोस्थान समूह मार्ग

भुजौ दंतविप्राण्डजा द्विजाः अजा विष्णुहरच्छागा गोष्ठाध्वनिवहा व्रजाः धर्मराजौ

गजदंते पयोधायां वरोवरध युती

जिनयमौ कुंजो दंतेऽपि न स्त्रियां वलजे क्षेत्रपूर्द्वारे पुंसि वल्गुदर्शना समे क्ष्मांशे रणेऽप्या वलजा २

संतान लोक अये विधे

प्याजिः प्रजा स्यात्संततौ जने अब्जौ शंखशशांकौ च स्वके नित्ये निजं त्रिषु अथ

चतर

ञांताः पुंस्याली निष्पवीणा चलेत्र ओवा च लिंगकेः सत्रास्य खेत नानामहस्ता

57

आदिनाम नाम अंत्यस्य निष्फलस्य

९८ तौपि च ॥ पुंस्यादिः पूर्वपौरस्त्यप्रथमाद्या अथास्त्रियां अंतो जघन्यं चरममंत्यपाश्चात्यपश्चिमं मोघं

संबंधिनः

स्पष्टस्य प्रकटनाम एकस्यानेकत्वे ... त्वदस्मदरमध... निष्पिवतंपश्यति दिशि रहस्तिभवंतम् इति श्रीकृष्णं प्रति गोपिकाह्वी ... वा कोत्वष्ट ...

निरर्थकं स्पष्टं स्फुटं प्रव्यक्तमुल्बणं साधारणं तु सामान्यमेकाकी त्वेक एककः भिन्नार्थका अन्यतर एकस्त्वन्येतरा होरीदेनाम २

अनेकप्रकारस्य तूर्णस्य नाम मर्मपीडनस्य नास्ति बाधा निषेधो यस्य

वपि उच्चावचं नैकभेदमुच्चंडमविलंबितं अरुंतुदं तु मर्मस्पृगबाधं तु निरर्गलं प्रसव्यं प्रतिकू अहितदेनाम २

अल्पावकाशवर्त्मादेः भीडीदेनाम कुप्रवेशस्य

लं स्यादपसव्यमपष्ठु च वामं शरीरं सव्यं स्यादपसव्यं तु दक्षिणं संकटं ना तु संबाधः कलिलं ग

त्रीणि नानाजातीयद्रव्यमिलितस्य यथा संकीर्णवर्गः केचित्तु एव पर्यायान्नेत्याहुः संकीर्णमुक्षिपत्नी नामिति प्रयोगात् ॥ ग्रंथितस्य विस्तृतस्य

नाम हनं समं संकीर्णे संकुलाकीर्णे मुंडितं परिवापितं ग्रंथितं संदितं दृब्धं विसृतं विस्तृतं ततं

मुलेहोयेदेनाम नाम कंबायेहोयेदेनाम

अंतर्गतं विस्मृतं स्यात्प्राप्तप्रणिहितं समे वेलितं प्रेंखिताधूतचलिताकंपिता धुते नुत्तनु ९८

६ नाम ६ चंचलस्य

स्थावरो जंगमेतरः चरिष्णु जंगमचरंत्रसमिंगं चराचरं चलनं कंपनं कंप्रं चलं लोलंच

द्वे अधिकस्य द्वे दृढसंधानस्य

लाचलं चंचलंतरलं चैव पारिप्लवपरिप्लवे १० अतिरिक्तः समधिकौ २ दृढसंधिस्तु संहतः २

वर्गद्वितीयादीत्यत्र कक्खटं खक्खटं इति पाठः

कठोरस्य मूर्तिमतः २६ वधे ह्रोये दे नाम

कक्खटं कठिनं क्रूरं कठोरं निष्ठुरं दृढं जरठं मूर्तिमन्मूर्तं प्रवृद्धं प्रौढमेधितं ३ पुराणे प्रतनप्र

नाम ५ नाम

त्नपुरातनचिरंतनाः प्रत्यग्रोऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः नूत्नश्च सुकुमारंतु

कोमलस्य ४ चांतः सामस्य

कोमलं मृदुलं मृदुः ४ अन्वगन्वक्षमनुगेऽनुपदं क्लीबमव्ययं ४ प्रत्यक्षं स्यादैंद्रियकमप्रत्य २ऽ अप्रत्यक्षमपि

एकाग्रचित्तस्य ऐकाग्रस्यापि

क्षमतींद्रियं २ एकतानोऽनन्यवृत्तिरेकाग्रैकायनावपि अप्येकसर्ग एकाग्र्योऽप्येकायनग

९६

बहुत   व्रत, वन   अनलास   तीक्ष्ण   रोगरहित   कष्टपट्ट

पीनोष्ठयोः स्पष्टं निश्चितेव ह्मानि त्रिषु कष्टं तु कष्ट्रं गहने दक्षामंदागदेषु तु पटुर्द्वौ वाच्यलिं

पेटमध्यभाग   कुशूलअन्नेद   तिपार

गौच अथ ठांताः नीलकंठः शिवेपि च पुंसि कोष्ठोंतर्जठरं कुशूलोंतर्गृहं तथा निष्ठानि

समाप्त   अधिक च   स्थानमात्रे   मर्यादायां   ज्येष्ठः श्रेष्ठे वृद्धे च

ष्पत्तिनाशांताः काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि त्रिषु ज्येष्ठोतिशस्तेपि कनिष्ठोतियुवाल्पयोः अ

सोटा   कोठरी गुली   गुड   मासकोखावेवाली   कुधपत्याश्रपि

थ डांताः दंडोस्त्री लगुडेपि स्याद् गुडो गोलेक्षुपाकयोः सर्पमांसात्पशू व्याडौ गोभी वा चेष्टि

बांसकी सलाई   बहुत गौकाले पि   सोटा   जल

डाहलः क्ष्वेडा वंशशलाकापि नाडीकालेपि षट्क्षणे कांडोस्त्री दंडबाणार्ववर्गावसरवा

यत्नपात्र   प्रतिज्ञायामेतीकारे

रिषु स्याद्भांडमश्वाभरणेमत्रे मूलवणिग्धने अथ ढांताः भृशप्रतिज्ञयोर्बाढं प्रगाढं भृश   २८

बहुत   त्वदृष्येवा हमितिरवमी

स्तुतातोसुप्रसन्नवरोस्तुतंस्तुतं
चत्वारिस्तुतस्य चोयाहोया

ल्लेषवादिनापुंजीकृतस्य

प्राप्तदुर्निग्रहस्य

८९

समासादितस्य नैरीणांस्तुतं स्तुतं संगूढः स्यात्संकलितौवगीतः ख्यातगर्हणः विवि

वहुतप्रकार

द्वेनिंदितमात्रस्य

तिरस्कृधादिचूर्णिस्यलेखादेः

धः स्याद्बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः अवरीणो धिक्कृतः स्यादवध्वस्तोवचूर्णि

अनायासकृतस्यऊषधरसस्य

कृतशब्दस्य

कृतवंधस्य

वद्धदेनाम

तैः अनायासकृतं फांटं स्वनितं ध्वनितं समे बद्धे संदानितं स्यूतमुद्धितं संदितं सितं

मुनिवह्निवाचीनिर्वाणः
निर्वाणोहस्तीनिमातुइत्यपिः
निर्वाणमस्तंगमनेनिवृत्तौ
गजमज्जनेसंगामेप्रपंचोचि
तिविश्वः३

60

अश्वभावावशिष्टस्यभा
गस्य कातहनाम

पयसासिद्धपरिपाकः

पवनेगतेसति

निःपक्वं क्वथितं पाके क्षीराज्यहविषां श्रृतं निर्वाणो मुनिवह्न्यादौ निर्वातस्तु गतेनि

हेपरिणामंप्राप्तस्य

कृतपुरीषोत्सर्ग

तस्मूत्रस्य

पुष्टस्यनाम

कृततस्य हे

कृतसहनस्य

हेयमीता स्यक्तस्य

हेकृतपुरुषदमने

बुधमर्दस्तस्य

लैः पक्वं परिणते गूनं हन्ने मीढं तु मूत्रिते पुष्टे तु पुषितं सोढे क्षान्तमुद्वान्तमुद्गतं दान्तस्तु

हेशांतस्य

मांपाहोया

जाताहोया

कन्याहोया

पूज्याहोया

भरयाहोया

दमिते शान्तः शमिते प्रार्थिते र्दितः ज्ञप्तस्तु ज्ञपिते छन्नः छादिते पूजितेऽञ्चितः पूर्णि

८९

हरिणः पुंसि सारंगे

हरितवर्णा

२६ हरिता च या। त्रिषु पांडौ च हरिणः स्थूणा स्तंभेपि वेश्मनः। तृष्णे स्पृहापिपासे द्वे जुगुप्साकरु

निंद्या

हद

णे घृणे। वणिक्पथेपि विपणिः सुरा प्रत्यक्च वारुणी। करेणुरिभ्यां स्त्री नेभे द्रविणं तु बलं ध

मद पश्चिमदिशा इभस्य स्त्री द्रुमी

रतिक शरणकर्ष युद्ध

नं। शरणं गृहरक्षित्रोः श्रीपर्णं कमलेपि च। विषाभिमरलोहेषु तीक्ष्णं क्लीबे खरे त्रिषु। प्र

प्रमीयते प्रमिनेति वा करणे कर्तरि भा वे च ल्युट् प्रमाणं नित्यमर्यादा इति अतिशयेन साधके साधकतम

61

माणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु। करणं साधिकतमं क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि। प्राण्युत्पा

प्राणियादेन ऽत्पत्ति होणा

अपिशब्दात् कायस्थ तंत्रवधे च नाट्य गीत प्रभेदयोः

धकाचकीविना

दे संसरणमसंबाधचमूगतौ। घंटापथेऽथ वांतान्ने समुद्गिरणमुन्नये। अतस्त्रिषु विषाणं स्यात्

प्रान्तं

प्रवणतस्य व्याप्तस्य दीर्घोपि

पशुशृंगेभदंतयोः। प्रवणं क्रमनिम्नोर्व्यां प्रह्वे ना तु चतुष्पथे। संकीर्णौ निचिताशुद्धौ इरिणं १२

क्रमेण निम्नायां भुवि यथा आद्रेदतिणा प्रवणामः

प्रात्यादिगर्भव्यावृत्त्यर्थं विशेषणम्

शक्तियुक्तः दौ त्रिषु रचितं पुष्ट

काकुद्योः प्राक्स्थूलौ त्रिषु दृढौ व्यूढौ विन्यस्तसंहितौ अथ णान्ताः भ्रूणोऽर्भके स्त्रैणगर्भे बाणो

बलिसुते शरे कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे संघाते प्रमथे गणः पणो द्यूतादिषूत्सृष्टे भृतौ मू-

ल्ये धनेऽपि च मौर्व्यां द्रव्याश्रिते सत्त्वशौर्यसंध्यादिके गुणः निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषो-

त्सवयोः क्षणः वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णं तु वाऽक्षरे अरुणो भास्करे सूते वर्णभे-

संग्रामे शब्दे नायी

देऽपि त्रिषु स्थाणुः शर्वेऽप्यथ द्रोणः काकेऽप्याजौ रवे रणः ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामा-

धिपे त्रिषु ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः हरिणी स्यान्मृगी हेमप्रतिमा

त्रीणिस्थितेः विस्तारस्य द्वेपादमर्दनादेः

स्तो स्थितिः विस्तारो विग्रहो व्यासः स च शब्दस्य विस्तरः स्यान्मर्दनं संवाहनं विना

तिरोधानस्य द्वेगुणादिविमर्याणास्वास धान्यतं चयस्य

शः स्याददर्शनं संस्तवः स्यात्परिचयः प्रसरस्तु विसर्पणं नीवाकस्तु प्रयामः स्यात्

द्वे सन्निधानस्य सावधान त्रीणि धान्यादिछेदनस्य निर्बुसीकरणस्य तिलामीयकं चैतत् श्रवसरस्य

धान्यादीनां बहुलीकरणस्य तिनव्याः

सन्नि २ धिः सन्निकर्षणं लवोऽभिलावो लवने निष्पावः पवने पवः प्रस्तावः स्यादवसरस्त्र

द्वे सूत्रवेष्टनक्रियायाः तसरी तितंतुवायप्रसिद्धस्य

गवादीनां प्रथमगर्भग्रहणस्य [illegible] प्रथमगर्भधानाय मेथुनार्थमियो [illegible] प्रसर इत्य प्रीत्याप्रार्थनस्य दुर्गमस्थाने चलनं

सरः सूत्रवेष्टनं प्रजनः स्यादुपसरः प्रश्रयप्रणयौ समौ धीः शक्तिः निष्क्रमोऽस्त्री तु सं

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ऊहापोहौ च विज्ञानं तत्वज्ञानं च धीगुणाः २

प्रधानप्रयोगानुष्ठानस्य प्रथमारंभस्य

क्रमो दुर्गसंचरः प्रत्युत्क्रमः प्रयोगार्थः प्रक्रमः स्यादुपक्रमः स्यादभ्यादानमुद्घात

त्वराया द्वे रोधस्य कार्यप्रतिघातस्य अधोनयनस्य द्वे उपलब्धेः

आरंभः संभ्रमस्त्वरा प्रतिबंधः प्रतिष्टंभोऽवनायस्तु निपातनं उपलंभस्त्वनुभवः

कुंभोनयो
मित
शम्व

शालीमृगयौ संभवोनिधौ लक्ष्माराष्ट्रिके वौ नद्धौ द्वयोर्विषे वृत्तिज्वालेऽप्यपि

वाण पंखी

खे अप्यगाः ताः शैलवृक्षौ नगावगौ आशुगौ वायुविशिखौ शरार्कविहगाः खगाः

पंखी सुपारी समद्र

पतंगौ पक्षिसूर्यौ च पूगः क्रमुकवृंदयोः पशवोऽपि मृगा वेगः प्रवाहजवयोरपि परा

कुसुमस्येदं स्नात्येनेनस्नानी चंडाल
कौसुम पराग चूर्णम

गः कौसुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि गजेऽपि नागमातंगावपांगस्तिलकेऽपि च स

त्यागः उत्पत्ति कवचस्य सामदानादि

र्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु योगः सन्नहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु

आदियोगे आदिनाहस्त्यश्वादिकर्मकरूणां च भरति तेत्रा

भोगः सुखे स्त्र्यादिभृतावहेश्च फणकाययोः चातके हरिणे पुंसि सारंगः शबले त्रि

63

पापमायस्यपायस्य च दंभस्य च १ शूलं त्रिशूलं शंकरमेवेत्यिताभी

निष्कोऽस्त्री कल्कोऽस्त्री समलैनसोः दम्भेऽप्यथ पिनाकोऽस्त्री शूलशंकरधन्वनोः धे

नुकास्तु करेण्वां च मेघजाले च कालिका कारिका यातनावृत्त्योः कर्णिका कर्णभू

षणे करिहस्ताङ्गुलौ पद्मबीजकोश्यां त्रिषूत्तरे वृन्दारकौ रूपिमुख्यावेके मुख्या देवे च

न्यकेवलाः स्याद्दाम्भिकः कौक्कुटिको यश्चादूरेरितेक्षणः ललाटिकः प्रभो

र्भालदर्शी कार्यक्षमश्च यः भूभृन्नितम्बवलयचक्रेषु कटकोऽस्त्रियाम् सूच्यग्रे

रोमहर्षे च क्षुद्रशत्रौ च कंटकः अपवर्गान्तः मयूरवस्तिन्दूरन्वा नास्त्वलिवाणी

नाम काश्यपेऽभ्युपगमे विस्मये स्मरणेपि च संभाव्य कुत्सा प्राकाश्यपे १
विकल्पेपि हिमालयो नाम नगाधिराजः १

किं कुत्सायां वितर्केच
निषेध प्रश्नयोरपि

जोषं सुखे प्रशंसायां
तूष्णीं लंघनयोरपि

१५

प्रकट

कैर्थे निश्चये तु स्मीमथ ऽथो ऽनुषो किं पृच्छायां जुगुप्सने नाम प्रकाश्यसं

अलं भूषा पर्याप्ति वारणे ष्वलिरच्चके
अलं शक्तौ च निर्दिष्टमिति विश्वः

अलं महीपल
तवश्रमेण

समीप

भाव्य क्रोधोपगम कुत्सने अलं भूषण पर्याप्ति शक्ति वारण वाचकं हुंवि

65

तर्के परिप्रश्ने समयांतिक मध्ययोः पुनरप्रथमे भेदे निर्निश्चय निषेधयोः

नेडे आणो वाला

किल शब्दस्तु वार्तायां संभाव्यानुनयार्थयोरिति विश्वः वार्तायामक्चौ किलेति त्रिकाण्डशेषः ५

स्यात्प्रबंधे चिरातीते निकटागामिके पुरा ऊररी चोररी च विस्तारेंगीकृ

खलु स्याद्वाक्यभूषायां जिज्ञासायां च सांत्वने
वीप्सामान निषेधेषु पूरणे पदवाक्ययोः ५

ते त्रयं स्वर्गे परे च लोके स्वर्वार्ता संभाव्ययोः किल निषेध वाक्यालंका

दिलासा

दुवखो

र जिज्ञासानुनये खलु समीपोभयतः शीघ्र साकल्याभिमुखेभितः १२६

श्री ११९

यथास्वं तु यथायोग्यं यथायथं । मृषा मिथ्या च वितथे यथार्थं तु यथातथं ॥ २ ॥ स्युरेवं

तु पुनर्वैवेत्यवधारणवाचकाः । प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चये

द्वयं ॥ २ ॥ संवद्वर्षे वरे त्वर्वागामेवं त्वयमात्मना । अल्पे नीचैर्महत्युच्चैः प्रायो

भूम्न्यद्रुते शनैः । सना नित्ये बहिर्वाह्ये स्मातीतेऽस्तमदर्शने । अस्ति सत्वे रुषो

क्तावु ऊं प्रश्नेऽनुनये त्वयि । तर्के हुं स्यादुषा रात्रेरवसाने नमो नतौ । पुनरर्थेऽङ्ग

निंदायां दुष्टु सुष्टु प्रशंसने । सायं साये प्रगे प्रातः प्रभाते निकषांतिके । परुत्परार्यै

११९

स्वयमात्मनाभवति २

67

च विस्मये मौनेतु तूष्णीं तूष्णीकं सद्यः सपदि तत्क्षणे दिष्ट्या समुपजोषं चेत्यानंदेऽथा-

हे भगवतः हे केशव काकाक्षी सांप्रतं
द्वितीय स्थाने

न्तरे अंतरेण च मध्ये स्युः प्रसह्य तु हठार्थकं युक्ते द्वे सांप्रतं

अविच्छिन्न

स्थाने भीक्ष्णं शश्वदनारते अभावे नहि नो नापि मा स्म मालं च वारणे पक्षा-

त्रीण्यनुमतो

न्तरे चेद्यदि च तत्त्वे त्वद्धांजसा द्वयं प्राकाश्ये प्रादुराविः स्यादोमेवं परमं मते

प्रकट

अस्यांगीकारस्तु

वांछा विना कार्यकरणे

चारोओर

आदावनिच्छा पश्चादंगीकारे

समंततस्तु परितः सर्वतो विष्वगित्यपि अकामानुमतौ काममसूयोपगमेऽस्तु

कच्चिज्जीवति मे माता

च ननु च स्याद्विरोधोक्तौ कच्चित्कामप्रवेदने निःषमं दुःषमं गर्ह्ये

सयादितेकरतो पाणिपादि सत्र
ननिर्वृत्ते घटादौ युक्ते साधुशब्दे॥
निमर्यादा अनंदे वाला सुकुमारे वेहतकोमल कुलीने

तौ यसंस्कृतं कृत्रिमे लक्षणोपेतेप्यनंतोनवधावपि ख्याते हृष्टे प्रतीतोभिजातस्तु कुलजे

कोला
समस्त तोष्ठ एकांत उच्चतपोयाला कठम

बुधे विविक्तौ पूतविजनौ मूर्छितौ मूढसोच्छ्रयौ द्वौ चाम्लपरुषौ शुक्तौ शितौ धवलमेचकौ

पूजनीये शत्रुणाक्रांते

सत्यं साधौ विद्यमाने प्रशस्तेभ्यर्हिते च सत् पुरस्कृतः पूजितेरात्यभियुक्तेग्रतः कृते

निवातोदृढसन्नाहे निवासे वातवर्जे तत्र निवातः स्यात् तत्र कि यद
तेऽजयः॥
निवास वर्मशस्त्राभे अभवति बचा बडा

निवातावाश्रयावातौ शस्त्राभेद्यं च वर्म यत् जातोन्नद्धप्रवृद्धाः स्युरुच्छ्रितो उत्थितास्त्वमी

साद्यम श्लोकार्थे तत्वं फलं

बुद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्ना आदृतौ सादरार्चितौ अर्थोभिधेयरैवस्तुप्रयोजन

निवर्त्तने जलावतारणागमयोः ऋषिसेवते जले [illegible]

निवृत्तिषु निपानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टजले गुरौ समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संबद्धार्थे हितावहे

शक्तिमते संबंधे वाला अर्थे

आत्माकलेवरे यत्ने स्वभावे परमात्मनि चित्ते धृतौ च बुद्धौ च परव्यावर्तनेऽपि च इति धरणिः ॥ ॥

तिः काठिन्यं तद्युक्तं मूर्तं त्रिषु द्रव्ये ॥ २ ॥

आत्मा यत्नो धृतिर्बुद्धिः स्वभावो ब्रह्म वर्ष्म च । शक्रघातुकमत्तेभवर्षुकाब्दा घनाघनाः ॥ अ-

भिमानोऽर्थादिदर्पे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः । घनो मेघे मूर्तिगुणे त्रिषु मूर्ते निरन्तरे ॥ इनः सूर्ये प्रभौ

राजा मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे । वाणिन्यौ नर्तकीदूत्यौ स्रवन्त्यामपि वाहिनी । ह्लादिन्यौ वज्रतडि-

तौ वन्दायामपि कामिनी । त्वग्देहयोरपि तनुः सूनाधोजिह्विकापि च । क्रतुविस्तारयोरस्त्री

वितानं त्रिषु तुच्छके । मन्दे अथ केतनं कृत्ये केतावुपनिमन्त्रणे । वेदस्तत्त्वं तपो ब्रह्म ब्रह्मा

विप्रः प्रजापतिः । उत्साहने च हिंसायां सूचने चापि गन्धनम् । आतञ्चनं प्रतीवापजवनाप्यायनार्थकम्

घनः सान्द्रघनेऽम्बुदे घनो नाम मेघो घनो मुद्गरः घनः काठिन्यसंघौ तो विस्तरलो लोहमुद्गरा इति धरणिः ॥ २

शरीर · वर्धनशील · आदिनापुर्वे · गुणविशेषे · काठिन्ये · दर्शन · स्पर्शने · चन्द्रम · नदी · वणिक् नीन तर्कीमत्ता विदग्धवनिता · उत्तरहा · स्त्रीभेद · तनु त्वचा शरीरम् · वस्तु जात · जिह्वामल · स्थाने · वितानो यज्ञे विस्तारे · कर्तव्ये · ध्वजा · गोपा · उद्यमे · सैनी · वेगे · तर्पण

आमनम् ॥ सुवर्णस्य द्रावणम् इत्यन्ये ॥ दुग्धादौ दध्यादिभावार्थं तक्रादिप्रक्षेपणम्

73

परमात्मा धीः प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः प्रसूनं पुष्पफलयोर्निधनं कुलनाशयोः क्रंदने रो

दनाह्वाने वर्ष्म देहप्रमाणयोः गृहदेहत्विट्प्रभावा धामान्यथ चतुष्पथे संनिवेशे च सं

स्थानं लक्ष्म चिह्नप्रधानयोः आच्छादने संपिधानमपवारणमित्युभे आराधनं साधने

स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि वने

सलिलकानने तलिनं विरले स्तोके वाच्यलिंगास्तथोत्तरे समानाः सत्समैके स्युः पिशुनौ

खलसूचकौ हीनन्यूनावूनगर्ह्यौ वेगिशूरौ तरस्विनौ अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिग्रस्तव्याप

74

अथयवःस्त्रादिचिह्नं

उद्यानं वनभेदे स्यात् निस्तौ च प्रयोजने ॥१

चिह्न

व्यंजनं लांछनं श्मश्रु निष्ठानावयवेष्वपि स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणां स्यादु-

देवनं व्यवहारे स्यात् जिगीषा क्रीडितविस्तः तत्रैकुहेवधारणे २

निकसना

द्यानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने अवकाशे स्थितौ स्थानं क्रीडादावपि देवनं उत्थानं पौरुषे

उत्थानमुद्यमः तत्रे पौरुषे पुस्तके गाते चकुटुंवते त्रैस्यात् सिद्धांते चौषधो तमे प्रधानेतन्तुवानेच शस्त्रभेदे परिच्छदे श्रुतिशा स्वातंत्रे हेतावुभयार्थप्रयोजने ॥३

उपवेशस्य उद्गीभावे तिरस्कारे स्वतंत्रता

तंत्रे संनिविष्टोद्गमेपि च व्युत्थानं प्रतिरोधे च विरोधाचरणेपि च मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्र-

धनउत्पत्तिकरणे विघ्नहरणे वैरस्य अमानदेशे सामग्री

व्योपपादने निवर्त्तनोपकरणानुव्रज्यासु च साधनं निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणे

अधःपतने अवीयादेशेम पुष्परेणौ सूत्रसूक्ष्मांशे महीन

दोषइतिप्रत्येकमन्वयः तत्रमृगयाद्युतस्त्रीमद्यपानाख्यो चलुर्वर्गत्रसनैः कामजो दोषः इच्छाप्रभवत्वात् वाक्पारुष्यदंड पारुष्यकमर्थदूषणं चेति त्रिवर्गः कोपजो दोषः ॥२

पि च व्यसनं विपदि भ्रंशे दोषे कामजकोपजे पक्ष्माक्षिलोम्नि किंजल्के तंत्वाद्यंशेप्यणीय-

उत्सवे नेत्रादेरुपर मिलना

सि तिथिभेदे क्षणे पर्व वर्त्म नेत्रछदेध्वनि अकार्यगुह्ये कौपीनं मैथुनं संगतौ रते प्रधानं

नेत्रजो हि इति विष्णुः २